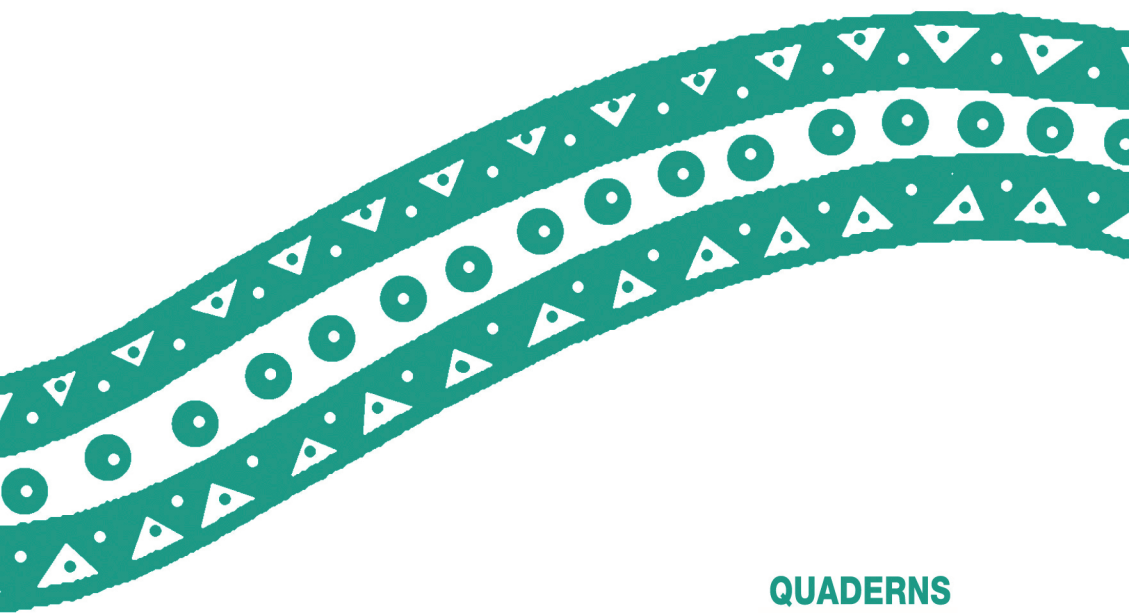

Cicle de conferències i Atri dels Gentils,
del 25è aniversari de l'IREL

BASTINT PONTS ENTRE LA FE I LA CULTURA

QUADERNS
SINYS
IREL
INSTITUT DE RECERCA I ESTUDIS
RELIGIOSOS DE LLEIDA - IREL
2017 **36**

Cicle de conferències i Atri dels Gentils,
del 25è aniversari de l'IREL

BASTINT PONTS
ENTRE LA FE I LA CULTURA

El Instituto Superior de Ciencias Religiosas de Lleida (IREL-ISCAR) hace constar que todas sus publicaciones tienen como finalidad la promoción de la investigación y la mejora de la calidad docente de su comunidad universitaria cristiana. Todos los contenidos, citas e imágenes reproducidas en este libro se acogen al artículo 32.1 de la Ley de Propiedad Intelectual, según el cual es lícita la inclusión en una obra propia de fragmentos de otras ajenas de naturaleza escrita, sonora o audiovisual, así como la de obras aisladas de carácter plástico o fotográfico figurativo. Tal utilización sólo podrá realizarse con fines docentes o de investigación e indicando la fuente y el nombre del autor de la obra utilizada. El IREL-ISCAR es una institución académica de la Diócesis de Lleida bajo la tutela de la Facultat de Teologia de Catalunya; su actividad científica y editorial —ésta subvencionada por entidades públicas— no es, en ningún caso, lucrativa.

Col·labora:

Ajuntament de Lleida

© del text: els autors respectius, 2017

Edita: Institut Superior de Ciències Religioses de Lleida - IREL

C/ Canonge Brugulat, 22 - 25003 Lleida - Tel./fax 973 28 15 38

i

Pàgès Editors

www.pageseditors.cat

Primera edició: juliol de 2017

ISBN: 978-84-9975-878-7

DL L 836-2017

Imprès a Arts Gràfiques Bobalà, S L

C/ Sant Salvador, 8 - 25005 Lleida

www.bobala.cat

Introducció

Bastint ponts entre la fe i la cultura

La publicació *Bastint ponts entre la fe i la cultura*, ha estat editada dins de la col·lecció Quaderns IREL, que en els seus 35 llibres publicats fins ara, ha recollit diversos temes monogràfics, elaborats per experts en els camps del saber científic, filosòfic, artístic i teològic, sempre en la perspectiva del diàleg interdisciplinari, intercultural i interreligiós. El títol d'aquest Quadern n. 36, coincideix amb el que ha estat l'eslògan central de l'Institut de Recerca i Estudis Religiosos de Lleida – IREL en els seus 25 anys de funcionament al servei de les Terres de Ponent.

Per aquesta raó, *Bastint ponts entre la fe i la cultura*, al mateix temps que ofereix els textos del cicle de conferències a l'entorn de l'experiència humana de la Celebració, i del seminari l'Atri dels Gentils sobre el 700 aniversari de Ramon Llull, també vol ésser testimoni de la cooperació que hem viscut al llarg de 25 anys entre institucions, entitats i persones del món de la cultura: la Universitat de Lleida – UdL, l'Institut d'Estudis Ilerdencs – IEI, la Fundació Joan Maragall – FJM de Barcelona i l'Institut de Recerca i Estudis Religiosos de Lleida – IREL. Aquesta tasca, realitzada entre moltes persones, mostra que quan les entitats, les institucions i les persones optem per cooperar a cor obert, el resultat no és una suma, sinó una multiplicació de resultats.

El lector observarà la qualitat de les aportacions dels diversos autors —Marta Trepà, Josep M. Carbonell, Montse Macià, Joan Biscarri, Josep M. Forné, Joan Viñas i Teodor Suau— i, al mateix temps, mostrarà llur capacitat per dialogar amb les altres branques del saber, des del respecte sincer i la interpel·lació crítica.

Per aquesta raó, és un goig poder presentar aquesta publicació *Bastint ponts entre la fe i la cultura*, perquè, a banda que el 20 d'octubre de 2016, amb el títol *Celebrar per donar gràcies*, vaig

fer la primera conferència del cicle (col·lecció Lliçons inaugurals, 25, 2016, 1-38), després d'un quart de segle de servei a la comunitat universitària cristiana de l'IREL, aquest curs acabaré la meva tasca de director de l'Institut. Aquest Quadern, doncs, és un símbol comunitari de la joia de l'experiència viscuda durant aquests 25 anys, de fidelitat al patrimoni cultural teològic assolit, i de la necessitat de recreació permanent de l'experiència amb vista al futur.

Ramon PRAT I PONS

Director de l'IREL

Lleida, 4 de juny de 2017

Diada de la Pentecosta

I

El goig de la celebració

MARTA TREPAT

Hi ha paraules que posen de bon humor i celebrar n'és una... evoca alegria, benestar, agraïment, joia... I sí, certament, és un gran motiu de celebració els 25 anys de l'IREL!

L'IREL ens obre la ment, ens fa qüestionar conceptes, atrevir-nos a fer-nos preguntes sobre temes que potser teníem la impressió que havíem d'acatar sense més... I el goig de la celebració ens fa “primerejar” com diu el Sant Pare al document “Evangelii gaudium” qui com a bon argentí li agraden tant les paraules i els neologismes: primerejar. El text diu “Atrevim-nos a prendre la iniciativa sense por”. De fet, el goig, l'alegria és un tema central en les encícliques del Papa Francesc: “L'alegria de l'Evangeli”, “L'alegria de la família”, “L'alegria de la creació”...

7

Man fragt

Per altra banda, el teòleg alemany Karl Rahner destaca la importància de fer-se preguntes. La seva tesi doctoral comença amb les paraules “Man fragt” que es podria traduir de l'alemany com “Hom es pregunta”. Una acció humana típica que apareix en totes les èpoques i cultures.

En fer una pregunta posem de manifest que desconexim alguna cosa, però també implica que tenim una certa idea del tema perquè si no, no podríem plantejar la pregunta. Sobre allò que desconexim no ens podem plantejar cap pregunta, necessitem una base sobre la qual recolzar el nostre interès.

Obertura il·limitada a la veritat i a l'amor

En preguntar mostrem el desig de conèixer quelcom. I en rebre una resposta, per completa que sigui, de moment hi ha

una aturada satisfactòria, però immediatament sorgeix una altra pregunta. La resposta s'ha convertit en el punt de partida d'una altra pregunta. Com més ens preguntem, més preguntes se susciten. Què és el que fa possible aquest fenomen humà bàsic? Que l'esperit humà posseeix una obertura il·limitada a la veritat. Les nostres preguntes, impulsades per un profund desig de conèixer, són possibles degut a l'estructura mateixa de l'esperit humà.

I en aquest sentit, això és l'IREL, un espai per fer i fer-se preguntes, per aprendre, per relacionar-se, per reflexionar, de fet, per ocupar-se dels temes més importants de la vida, les preguntes fonamentals, les qüestions que ens poden donar felicitat, goig i sentit a les nostres vides.

I Rahner segueix dient que aquest mateix patró també és possible aplicar-lo a qüestions com, per exemple, la naturalesa de l'amor humà. Això és degut a l'estructura oberta de l'esperit humà que orienta l'home cap a una plenitud il·limitada d'amor. Aquesta experiència està present en infinitat de formes: a més de plantejar-nos preguntes i estimar lliurement, busquem la felicitat per nosaltres i per als altres, ens esforcem per superar el patiment, ens oposem a les injustícies, fem projectes de cara al futur, actuem responsablement, admirem la bellesa, ens sentim culpables, ens alegrem, plorem, esperem en el futur... Sota totes aquestes vivències batega un desig immens i irresistible. En el fons experimentem que el nostre esperit s'obre i anhela aconseguir quelcom infinitament més satisfactori. És com l'horitzó que es desplega al final del paisatge que contemplem, envoltant les nostres vides i invitant-nos a seguir endavant.

En l'Europa de mitjan segle xx, el filòsof francès Jean Paul Sartre va fer una anàlisi de la persona humana molt semblant a aquest. Però ell estava convençut que més enllà de la persona humana no existia res més i que aquest impuls humà estava condemnat a la total frustració. La vida era absurda. Sostinguts durant breus instants sobre el buit, els éssers humans, amb tots els seus anhels i esforços per a seguir endavant es troben amb el no res: "L'être et le néant." "El ser i el no res."

Per contra, Rahner pensa que no és accidental que els humans tinguem tanta curiositat, amb tant desig d'estimar i ser estimats, amb tanta esperança. Déu ens va crear d'aquesta manera precisament perquè el busquéssim, per ser la plenitud del nostre desig de saber, d'estimar, de la nostra naturalesa assedegada de vida...

Hivern espiritual

Però la cultura moderna ha posat en crisi la fe tradicional. Els mestres de la sospita, Freud, Nietzsche, Marx, també Sartre. Rahner descriu la situació espiritual del nostre temps com d'hivern. I quan fa fred no s'ha de malgastar l'energia en qüestions no essencials com si fos a ple estiu "que tota cuca viu". No, per sobreviure els creients necessitem tornar al centre autèntic, al nucli ardent que és l'únic que pot nodrir i caldejar el cor a l'hivern. Allí on hi és Déu.

I això vol dir que avui en dia la fe no pot ser un assentiment a determinades proposicions d'indole doctrinal o moral. D'aquesta manera definia la fe la teologia neoescolàstica convertint-la en un acte intel·lectual de la ment.

9

Però avui no. Qui es consideri cristià serà algú que ha experimentat d'alguna manera la bellesa i l'amor de Déu viu, algú que s'ha sentit atret per ell de manera que la seva fe s'hagi convertit en coneixement personal.

La fe exigeix que el creient es comprometi personalment amb aquest misteri, amb el risc que aquesta relació pugui transformar la vida.

D'això anirà la xerrada d'avui, que el goig de celebrar els primers 25 anys de l'IREL ens porti a primerejar, a fer-nos preguntes, a atrevir-nos a pensar amb llibertat, amb espontaneïtat per tal que ens puguem implicar amb tot el nostre ésser en el fet de creure i de viure en conseqüència.

El model de Juliana de Norwich

Aquest estiu vaig descobrir una dona que va primerejar de valent: Juliana de Norwich. Una dona que va viure a Anglaterra

el segle XIV, entre el 1342 i el 1416 i que ofereix una imatge de Déu gens ortodoxa per l'època. Eremita reclosa en una cel·la vora l'església, dedicada a la vida contemplativa.

No se sap si havia estat monja al convent veí o si era una laica. Cap als trenta anys va tenir una greu malaltia i tingué una sèrie de visions místiques on Jesús li va fer revelacions. Immediatament va escriure aquestes revelacions, és el que s'anomena Text Breu. Uns vint anys més tard les va tornar a redactar afegint-hi explicacions teològiques: el Text Llarg. A partir d'aquestes visions va redactar la seva gran obra *Revelacions de l'amor diví*. És el primer text conegut escrit en anglès per una dona i d'una gran qualitat literària.

Juliana tracta una sèrie de temes que resulten molt actuals i molt trencadors a la seva època i també ara: la relació amb Déu i la relació amb el món que ens envolta.

Potser el que m'agrada més és que presenta una teologia optimista, on l'expressió "El goig de la celebració" el podem trobar moltes vegades. on l'amor de Déu és alegre i compassiu. Déu vol que tothom se salvi i la misericòrdia divina conduirà a la reconciliació universal.

10

Malgrat que el seu pensament no era ortodox, curiosament les autoritats eclesiàstiques no la van qüestionar ni van impedir la difusió. De fet és beata...

Relació amb Déu

Sovint i d'una manera molt inconscient, la nostra relació amb Déu està marcada sobretot per la idea de pecat. Venim d'una cultura del passat, no del tot superada, en què el pecat era el centre. Pensem sobretot en Déu quan estem en una situació difícil o quan estem fent una cosa que no està bé... Aquí hem de donar la raó a Freud, no deixa de ser una projecció infantil de la relació amb el pare. En les nostres idees s'infiltra la imatge del Déu colèric de l'Antic Testament i de la Teologia Medieval de la satisfacció.

Teoria anselmiana de la satisfacció

En el segle XI sant Anselm va utilitzar la idea de satisfacció tal com es practicava en l'ambient feudal. En síntesi és: el pecat ofèn a Déu, li roba l'honor. Per reparar-ho s'exigeix un plus de compensació: l'home ha de tornar més del que ha pres. Això continua funcionant així: si insultes o agredeixes un mestre o una infermera, que són autoritat, la culpa és més gran que si atakes un igual. Per tant, per satisfer la culpa dels pecats de la humanitat, no en tenim prou per pagar, s'ha d'encarnar el fill de Déu i morir per aconseguir la satisfacció del pecat.

L'honor medieval: Déu s'ha de venjar i així es projecta la simple justícia humana en la relació de l'home amb Déu.

I aquest ha estat el discurs monogràfic de segles de predicació.

Predomini de la creu sobre la resurrecció

Amb la qual cosa quedaven en segon terme o en la penombra temes com la bondat i bellesa de la creació, incloent-hi l'ésser humà, la vida històrica de Jesús, les causes que el van portar a la mort i sobretot la resurrecció com si no tingués conseqüències pràctiques per a la vida de l'home.

11

L'honor medieval entra en escena i es vincula amb el pecat en sentit jurídic: el pecat ha ofès l'honor diví.

Eros i Thanatos

Aquest és un tema en què Juliana de Norwich hi entra a fons i respon a qüestions que suposo que ens hem fet tots moltes vegades: a sobre que Déu ens ha creat tan precaris i amb una atracció cap al mal, a sobre, esbrincada i culpabilitat perquè fem el mal. Sempre havia pensat que és com si renyéssim a un nen perquè encara no sap caminar.

Aquesta visió de l'home és terrible, com si naixéssim endeutats i, a més, culpables.

És un tema tan injust! És cert, tenim a dins unes forces que tendeixen al mal, és l'instint de mort per contraposició a l'instint

de vida, Eros i Thanatos, a nivell orgànic i a nivell psicològic. A nivell somàtic perquè poden embogir unes quantes cèl·lules i apareix un càncer o baixen les nostres defenses i agafem qualsevol infecció, o les malalties derivades del fracàs del sistema immunitari, però al mateix temps hi han mecanismes de defensa, les cèl·lules que lluiten per tornar a restablir l'ordre, els bacteris que posen una barrera defensiva a les infeccions...

És allò que en psicologia en diem l'instint de vida i l'instint de mort i l'instint de mort que al final acabarà guanyant perquè ens morirem però que durant la vida també hi és present tant des del punt de vista físic com psicològic.

Sovint ens posem destructius: ens agraden coses que ens fan mal. Per exemple, els animals saben per instint quan una herba és verinosa i no se la mengen, els humans sabem que el tabac o l'alcohol ens fan mal i ni cas... o quan ja en tenen prou, enterren el menjar, els gossos enterren els ossos quan ja no tenen més gana. O els esquiroles les nous... en canvi nosaltres podem menjar sense gana o en excés encara que ens faci mal.

12

I psicològicament el mateix, ens atreuen coses que no ens fan feliços i anem cap allà. Relacions que sabem que neguitegen i ens fan infeliços. En canvi l'instint de vida és el que ens fa sentir atracció per allò que ens convé. Totes les addiccions són producte d'aquest instint de mort psicològic que fa que ens atregui allò que sabem i sentim que ens fa mal.

I a partir d'aquí surt com aquesta necessitat de càstig que no deixa de ser la projecció a l'exterior del mateix instint de mort que projectem en Déu. Fem que sigui Ell que ens castiga. I això no és veritat.

Les visions de Juliana de Norwich expliquen una paràbola d'un amo i el seu servidor. L'amo li mana una feina i el servidor la vol fer tan bé que s'atabala, cau i es fa mal. Queda atordit, empipat amb ell mateix per haver caigut i perd el contacte amb l'amo que l'aprecia i l'estima. Llavors l'amo diu: Bé l'he de compensar, pobre, està fent les coses molt malament, però està patint molt i no se'n surt.

La tristesa i patiment interior del servidor no són fruit de la ira divina que castiga sinó de la soledat interior a la qual l'home s'autocondemna replegant-se sobre si mateix i autofustigant-se per haver caigut.

Compassió i misericòrdia versus autoexclusió i soledat.

Juliana entén les persones des de la seva fragilitat que en el fons és falta d'amor que repercuteix tant en la persona mateixa com en la seva relació amb el món. "Aquest home ha estat ferit en les seves forces i s'ha tornat absolutament dèbil i es queda ofuscat en el seu enteniment perquè va apartar la mirada del seu Senyor."

Segons Juliana el patiment i el tancament en un mateix impedeixen a la persona confiar en Déu.

Separació de l'amor deliberada i ontològica per part de l'home

Com es va arribar a aquesta manera de pensar? És clar, hi han molts antecedents.

Sant Agustí estava molt influït per la filosofia platònica, que considerava que el cos era un destorb per a l'ànima, com una presó.

Supòsit antropològic que a partir de sant Agustí ha predominat en la teologia occidental: la corrupció intrínseca a la naturalesa humana que dona com a suposada la culpa per la ruptura original a causa de la rebel·lió contra Déu. Separació de l'Amor deliberada i ontològica per part de la humanitat.

Juliana, en canvi, proposa un allunyament que no és deliberat i menys ontològic.

La caiguda del servidor de la paràbola és deguda a la seva precipitació. Però sobretot la caiguda no afecta la part substancial de la persona. El seu efecte consisteix en el desconeixement d'un mateix i de Déu. Som nosaltres els que ens autoexcloem de l'Amor, som nosaltres els que ens autodestruïm, som nosaltres els que ens neguem l'alegria de Déu. "El nostre ull espiritual està tan cec i nosaltres tan carregats pel pes de la nostra carn mortal i la foscor del pecat que no podem veure clarament Déu i la seva bellesa." Versió Llarga, 72.

Idea tòxica: els nostres pecats han ofès tan greument a Déu que Ell exigeix la mort com a reparació. Déu necessita ser aplacat amb patiment? O se solidaritza amb l'ésser humà?

Amb aquestes premisses, el perill és que no arribi a la gent que la nostra fe sigui un goig a celebrar!

Juliana, en canvi, diu que la naturalesa humana és bonica i bona: “nosaltres, cos i ànima, estem vestits amb la bondat de Déu.” Versió Llarga, 6. La humanitat pertany al Cos de Crist i en una perspectiva més ampla l’afirmació d’una única realitat Déu-Trinitat-Amor que ho abraça tot.

La imatge de Déu de Juliana és la imatge d’Algú que recompon un jo fragmentat, que restitueix la claredat a una identitat opaca, que reconstrueix la relació entre la persona i Déu i entre la persona i el món.

Al costat d’aquesta imatge de Déu, escandalosa per a la seva època, Juliana dibuixa també una imatge provocadora de la persona humana: ferida pel pecat, però digna de ser estimada, ofuscada i cega, però també buscant sense saber-ho l’amor inabastable de Déu.

14

La mort es converteix en promesa de nova vida

Entendre la creu no com una mort exigida per Déu en compensació del pecat sinó com un esdeveniment d’amor diví en virtut del qual el Creador del món va establir un contacte íntim amb el patiment, el pecat i la mort de l’home amb la finalitat de curar-lo, redimir-lo i alliberar-lo des de dins. Jesús no es va fer home per a morir sinó per a viure i ensenyar-nos a viure amb goig el regne de Déu. Déu no és un pare sàdic i Jesús no va ser una víctima passiva del desig diví d’obtenir una reparació. El seu patiment, acceptat lliurement per amor i fidelitat al seu ministeri i al seu Déu, és el camí escollit per un Déu que ens estima per a solidaritzar-se amb els qui pateixen i se senten perduts en aquest món violent, i gràcies a això la mateixa mort es converteix en promesa de nova vida.

La creu es converteix en el punt crític que ens permet conèixer com participa Déu en el patiment del món per tal de salvar-lo.

Déu creador i cuidador com una mare de la natura i de la humanitat

Venim d'una visió platònica del cos com un destorb, com un enemic, una presó, i aquestes idees han tingut molt pes en l'espiritualitat i la teologia cristianes. Molt aviat la primitiva teologia cristiana es va creuar amb el pensament hel·lenístic, adoptant l'antic dualisme grec en la seva forma estricta. I a partir d'aquí la distinció entre matèria i esperit amb una clara valoració per l'esperit perquè es va pensar que estava més a prop d'allò diví. I d'aquí s'han derivat moltes aplicacions: l'ànima és superior al cos, la raó als sentiments, el cel respecte a la terra, el principi masculí en relació amb el principi femení...

Se n'ha derivat el menyspreu pel paper de la dona. És cert que les dones som molt físiques, tot el tema de la maternitat es realitza a través del cos. Però és que també n'ha derivat la relació amb la naturalesa. El més valuós és el món de les idees, el món material és imperfecte. I aquest dualisme ha tingut i té moltes repercussions.

Juliana aquí també hi té a dir: compara Jesús amb una mare de família sàvia, que estima els seus i és plenament misericordiosa amb ells lliurant-s'hi. Per tant, Déu és alhora pare i mare. Juliana considera que el paper de la mare és el més elevat de tots els que pot desenvolupar una persona i parla del vincle mare fill com l'única relació terrenal que es pot aproximar a la relació amb Jesús.

Juliana de Norwich fa una associació molt fina entre l'experiència del part i l'obra salvadora de Jesús: "Les nostres mares ens han parit per a patir i morir, és cert, però la nostra autèntica mare Jesús és l'única que ens pareix per a l'alegria i la vida sense fi. Beneït sigui. Per això ens ha portat dins seu amb amor i treballs fins que arribada la plenitud dels temps ens va alliberar, patint els dolors més cruels... A més, una mare alimenta el seu fill donant-li de mamar, però la nostra preciosa mare Jesús ens alimenta amb el seu cos que és aliment de vida autèntic."

I també afegeix que Déu és creador, com ho és una mare, i té cura de la natura i de la humanitat com una mare, també.

Com podem celebrar el goig de la vida?

És curiós d'observar com sovint associem la mort amb Déu, com si la mort fos la idea que Déu s'ha inventat per espantar-nos o per a fer-nos caure un dia en les seves mans. Moltes vegades, bastant inconscientment, tenim la idea de Déu com un personatge sinistre que ens deixa en llibertat durant uns anys, però que ens espera al capdavall en la foscor de la mort...

Per això és vital i en primer lloc ens ho hem de creure que Jesucrist és per als cristians la mà que Déu estén a tot ésser humà necessitat de força, suport, companyia i protecció. Déu és amic de la vida i estima apassionadament la felicitat, la salut, el goig i la plenitud de tots els seus fills.

Però evidentment ens hem de plantejar canvis pràctics. Com treballem tot això per tal de continuar el nostre procés de creixement personal. Necessitem noves actituds, ampliar la nostra mirada a nosaltres mateixos i al món, necessitem noves respostes: una resposta ascètica, una resposta contemplativa i una resposta profètica.

La resposta ascètica

La resposta ascètica: tal com vivim és molt insà. Necessitem parar el consumisme desenfrenat, viure d'una manera més senzilla. No vull dir únicament no comprar atabaladament:

- el diumenge com a dia d'autèntic descans,
- gestionar els negocis respectant un nivell mínim tant des del punt de vista ecològic com econòmic i social,
- ser conscients de fins a quin punt estem esclavitzats per les lleis del mercat.

Per a moltes persones, viure és senzillament seguir el corrent, deixar-se arrossegat pels esdeveniments, les experiències i les sensacions del moment. No s'adonen que això mateix que les distreu, diverteix o arrossega, alhora els pot robar el sentit de l'existència.

Quan una persona no té res a dintre necessita cercar a fora quelcom que l'ajudi a viure.

La societat actual ens empeny amb tal força cap a la feina, l'activitat, el rendiment que no percebem fins a quin punt ens empobrim quan tot es redueix a treballar i ser eficaços.

De fet, la lògica de l'eficàcia està duent l'home a una existència tensa i aclaparada, a un deteriorament creixent de les seves relacions amb el món i les persones, a un buidament interior.

Quants esforços es fan avui per aprendre a triomfar en la vida: mètodes per a obtenir l'èxit en el treball professional, tècniques per a conquerir amics, arts per sortir triomfants en les relacions socials... però on podem aprendre a ser senzillament humans?

Aquesta societat necessita com mai l'impacte d'homes i dones que sàpiguen viure amb poques coses. Creients capaços de mostrar que la felicitat no consisteix a acumular béns. Els qui viuen una vida senzilla i una solidaritat generosa són els que prediquen més bé avui la conversió que la nostra societat necessita.

La resposta contemplativa

La resposta contemplativa: contemplar la terra amb mirada d'amor. Les meravelles del nostre planeta són una font de revelació.

17

Ens hem centrat tant en les persones que hem oblidat tot el que ens envolta. Diuen que pel que coneixem de la història de l'univers, si poséssim un any com a mesura, l'home apareix els últims deu minuts del 31 de desembre... Què estava fent Déu durant els mils de milions d'anys que van tardar els éssers humans a aparèixer sobre la terra? Esperava només que l'home evolucionés per començar la història de la salvació? Déu no va deixar ni un sol instant de potenciar l'eclosió creativa del cosmos. Però els hàbits dels homes estan provocant danys en els recursos naturals en contaminar l'aire, l'aigua, el subsòl i amenaça l'existència d'altres espècies que comparteixen amb nosaltres la vida en aquest planeta.

L'any passat, el Papa Francesc va publicar la seva encíclica "Laudato si" que són les primeres paraules de la pregària de sant Francesc d'Assís "Laudato si mi Signore" en la qual parla de l'entorn com la casa comuna i és com una germana amb qui

compartim l'existència. I critica durament el consumisme i el desenvolupament irresponsable i crida a combatre la degradació ambiental i el canvi climàtic.

Lloat siguis per tota criatura, Senyor,
pel germà sol i la germana lluna,
les estrelles clares, tan netes, tan boniques, tan vives,
pel vent, per l'aire i el núvol, pel cel serè,
per la germana aigua i el germà foc que és fort, bonic i alegre.

“Laudato si mi Signore”. SANT FRANCESC D'ASSÍS

En les cartes escrites per Dietrich Bonhoeffer des de la presó diu: “ Només pot creure en el regne de Déu qui estima la terra i Déu en un mateix alè.”

La nostra societat ha comprat la prosperitat al preu d'un empobriment vertiginós dels seus elements vitals. La societat industrial ens ha fet més treballadors, més organitzats, més eficaços, però mentrestant són molts els qui tenen la impressió que la vida els fuig tristament d'entre les mans...

18

La festa ens ha de recordar que la vida no és sols esforç i treball esgotador. L'ésser humà també està fet per fruir, jugar, gaudir de l'amistat, pregar, agrair... Hem d'aprendre a fer vacances d'una altra manera, gaudir dels amics, la família, la naturalesa, el silenci, el joc, la música, l'amor, la bellesa, la convivència.

La resposta profètica

La resposta profètica ens ha de portar a actuar críticament. És cert que no podem enfrontar-nos als poderosos interessos polítics i econòmics que utilitzen la persona humana i la natura únicament com a font de recursos econòmics, però sense voler i per tal d'evitar el patiment ens blindem, mirem a una altra banda, evitem pensar-hi... sentim xifres astoradores que ens parlen de la mort de milions de famolencs al món, contemplem la violència callada, però eficaç i constant d'estructures injustes que enfonsen els febles dins la marginació.

Potser podem fer molt poca cosa, però, en qualsevol cas, no girar el cap per evitar el patiment. Perquè llavors la nostra vida va perdent color i intensitat. Tot comença a fer-se pesat i avorrit,

anem fent però la vida no ens omple... És un procés lent, no esperem gran cosa de la vida ni de ningú. Ja no creiem ni tan sols en nosaltres mateixos. Tot sembla inútil i sense gaire sentit.

El perill és anar caient en l'escepticisme i la indiferència. Només saber queixar-se, condemnar i desqualificar. Cada cop amb menys forces per a tot el que exigeix esforç i superació. No pensar massa, no esperar massa... No voler córrer nous riscos, no val la pena...

Estic segura que l'ansietat, el neguit tan estès avui en dia, que evidentment pot tenir moltes causes i requereix en cada cas una atenció específica adequada, en força gent té molta relació amb una existència buida, una falta de sentit i una absència gairebé total de vida interior.

I no es tracta que el cristianisme es converteixi en un altre tranquil·litzant. Un conglomerat d'idees que cal creure, coses que van bé i ajuden a viure... El que Karl Rahner en deia en una expressió que jo trobo demolidora: “instal·lar-se en un egoisme que sap comportar-se decentment...”

Els cristians no podem seguir pautes de consum que contribueixen a la destrucció del medi ambient i a la misèria de milions d'éssers humans que intenten sobreviure.

El goig de la celebració implica que no podem deixar que s'apagui en nosaltres el gust per la vida i el desig de coses bones. No desentendre'ns dels problemes de la gent: patir amb els qui pateixen i gaudir amb els qui gaudeixen. Hem d'anar pel món amb els ulls ben oberts, encara que faci mal. Sabent que podem fer molt poc, no podem canviar el món, però podem fer que vora nostre la vida sigui més amable i passadora, que les persones respirin i s'hi sentin menys soles i més acompanyades.

Tornant, per acabar, a Juliana de Norwich, hi ha una talla gòtica, preciosa, a la catedral de Norwich que representa la seva imatge amb una avellana a la mà. Ella explica com va tenir una visió: “Jesús em va mostrar una cosa petita, com una avellana en el palmell de la mà i jo vaig pensar, què pot ser això? I Ell em va respondre «És tot allò que és creat». Em vaig sorprendre que es pogués aguantar perquè em semblava que podia caure de sobte

en el no-res de tan petita que era. I em va dir «Se sosté i sempre se sostindrà perquè Déu l'estima, de la mateixa manera que totes les coses posseeixen el seu ésser perquè Déu les estima. Jo no retiro mai les mans de les meves obres, i mai les retiraré, mai.» I en aquella petita avellana hi vaig entendre com Déu ens ha creat, ens estima i ens sosté.”

Tenim, doncs, tots els motius del món per celebrar amb goig!

I una última frase de Juliana de Norwich, amb el seu llenguatge ingenu i profund a la vegada. Déu li digué en una revelació: “Tot anirà bé i tot anirà bé i totes les coses aniran bé...”

II

Comunicar per a celebrar

JOSEP MARIA CARBONELL

En aquest cicle sobre la celebració m'heu demanat que reflexioni a propòsit de la comunicació. Avui vivim en un món en què la paraula *comunicació* vol dir moltes coses i en què, seguint l'expressió de Lluís Duch, “tot és comunicació”.¹ En efecte, Duch recordava que en els anys cinquanta i seixanta del segle passat la majoria dels grans problemes de la societat es tractaven des de la perspectiva de “la política” i, en certa manera, “tot era política”. En els setanta, en canvi, ens trobàvem en un món cultural on tot era “llenguatge” i només sota aquest paradigma hom podia formular determinades afirmacions. Doncs bé, a partir dels vuitanta, i en especial amb internet en els noranta, el nostre panorama sociocultural i polític es construeix sota el paradigma de la “comunicació”. Tot és comunicació. Una empresa no funciona bé perquè té un problema de comunicació amb els seus clients i amb els seus treballadors. Un partit fracassà en les eleccions perquè ha estat incapaç de connectar amb els seus electors. Les raons de les crisis matrimonials i de l'augment dels divorcis, en molts casos, es justifiquen per manca de “comunicació”. La relació de pares i fills es troba en crisi, també, per manca de “comunicació”.

21

La comunicació s'ha convertit en tot, i quan tot és tot, tot és res.

Sí, la comunicació és tot i alhora és res. Sí, la comunicació es troba avui en el centre de les nostres relacions i, alhora, molt sovint, és el principal obstacle per a aprofundir-les. Sí, la comunicació es vol constituir en la font principal del nostre coneixement i de la nostra llibertat, però, al final, també cada vegada més es converteix en la culpable de les nostres manipulacions, estupideses i de les noves presons individuals que cada dia aixequem al nostre

1. Lluís DUCH, *Religió i comunicació*, Fragmenta, Barcelona 2010.

entorn. Sí, la comunicació, es diu, vol alliberar-nos, però si tenim el coratge de mirar-nos honestament ens podem demanar si efectivament no ens convertim en esclaus involuntaris de la societat espectacle en què s'ha transformat la nostra esfera pública. Quan la “comunicació” ho vol ser tot, creieu-me, la “comunicació” no és res.

En la meua intervenció d'avui voldria intentar d'analitzar, per una banda, per què la comunicació ha esdevingut un vector fonamental de la nostra societat, i, per l'altra, per què s'ha convertit també en un dels mitjans de poder que ens poden portar a una nova etapa de foscor i opressió o, al contrari, ens podrien portar a cercar nous llinars d'esperança, autenticitat, creativitat i espiritualitat.

La humanitat viu una nova etapa com a conseqüència de la globalització i de la revolució científica i tecnològica. Aquesta veritable revolució està canviant molt els nostres entorns vitals i la nostra manera de relacionar-nos; la comunicació s'ha convertit en el principal vector que acompanya la transformació sense precedents que vivim. Internet, les xarxes de comunicació electrònica, les xarxes socials, els anomenats *new media*, les tecnologies de la comunicació i de la informació impulsen uns canvis, crec jo, mai vistos en un espai reduït de temps. Fixem-nos en algunes dades.

Amb la impremta començà a poc a poc l'anomenada comunicació de masses. Per primera vegada la comunicació deixava de ser només interpersonal, en un espai concret físic, i, gràcies a la impremta, determinats continguts podien moure's més enllà de determinats espais físics. Amb el nou invent, un pamflet, un llibre, qualsevol tipus de comunicació podia arribar a un indeterminat nombre de persones. Començava l'extensió progressiva —més enllà de nuclis molt reduïts— de la socialització de les idees i de la cultura. Les idees i la cultura, els evangelis i els llibres sagrats ja no es trobaven segrestats per nuclis de savis que protegien les veritats sinó que aquestes podien començar a arribar al poble. No és estrany que la impremta fos un pilar bàsic del segle de les llums, de la progressiva secularització del saber i, en fi, de la mateixa modernitat.

La modernitat està associada a la socialització de la cultura, al desvetllament del poble, de la gent senzilla i abandonada, que

accedeix al coneixement i a l'extensió de noves idees que ja no estan subjectes als controls monarquicoreligiosos. La impremta promovia un tipus de raciocini a partir de la lectura; representava l'accés a la lectura i amb aquesta un tipus d'interpretació de caràcter més racional i deductiu. Amb el decurs dels segles les imprentes es convertiren en les màquines de llibertat i progrés que promourien aquests valors així com el de la civilitat. Ara bé, a principis del segle XX apareix la ràdio, i amb la ràdio la comunicació de masses experimenta un canvi històric. Ja no és la lectura d'un llibre, d'un diari o d'un pamflet. Són les paraules vives i en directe que arriben sense dificultat a totes les llars. Els emissors es converteixen en difusors de determinats continguts arreu. Ja no és la lectura, sinó l'àudio —les paraules— que arriben a les persones. Amb la ràdio emergeix pròpiament la comunicació de masses i emergeix la mateixa cultura de masses: els Estats Units, amb ràdios comercials, seran uns instruments fonamentals per a la promoció de la cultura capitalista i individualista. A la Gran Bretanya, la ràdio pública BBC no caurà en el parany americà i es convertirà progressivament en un dels instruments indispensables de la identitat britànica. A Alemanya, Itàlia i Rússia es convertirà en el mitjà a través del qual els moviments totalitaris aixequen les masses populars en favor dels seus objectius. La ràdio passa a ser un preuat mitjà de poder al servei de les ideologies dominants.

Als anys cinquanta apareix la televisió. Aquesta vegada, la lectura no es troba substituïda per la paraula sinó, a més, per la imatge. El salt qualitatiu és excepcional i la televisió es convertirà en el major instrument de canvi de mentalitats i de promoció de determinats valors. Ara bé, el salt històric i el canvi de paradigma es produeix amb internet i amb les xarxes de comunicació electrònica en la dècada dels noranta del segle passat. En només vint anys apareix un nou concepte: l'autocomunicació de masses.² L'emissió de missatges ja no queda sota el control de determinats emissors, sinó que els receptors es converteixen també en possibles emissors. D'altra banda, les xarxes permeten enviar i rebre

2. Aquest és un concepte del Dr. Manuel Castells; cf. *Comunicación y Poder*. Alianza Editorial, 2009.

continguts de qualsevol mena, des de qualsevol lloc i en qualsevol moment.

Avui podem afirmar que coexisteixen tres tipus de comunicació: la comunicació personal, la de masses i l'autocomunicació de masses,³ essent aquesta la que cada vegada agafa un major pes. Les xarxes socials, com vostès saben, ja s'han convertit en el major mitjà de comunicació de la població del món, trencant fronteres i distàncies.

Aquests tipus de comunicació es van convertint en les principals estructures d'intermediació de la comunitat humana. La nostra societat ha necessitat, des de la seva mateixa fundació, determinades institucions per a la seva socialització. Lluís Duch parla de les quatre estructures d'acollida: la condescendència, la coresidència, la cotranscendència i els mitjans de comunicació.⁴ Assenyala el paper de cada una al llarg de la història, insisteix en la crisi de les tres primeres en les societats modernes i apunta com la “comunicació” es converteix en l'estructura d'acollida (en el meu llenguatge), d'intermediació, més important.

24

En efecte, en les societats modernes vivim no sols la crisi de l'esclat de la família tradicional, de les mateixes comunitats urbanes diluïdes en les megaciutats que envaeixen el món, de les religions que cada vegada més deixen de “relligar” comunitats i persones, dels partits polítics i sindicats, sinó que, a més, vivim l'esclat de les comunicacions i en especial de les xarxes de comunicació multimèdia que s'estan convertint veritablement en les noves columnes vertebrals del món.

Els nois i noies, els joves, troben en les xarxes de comunicació una ingent informació i uns continguts audiovisuals que es converteixen en les principals fonts de socialització. Per tot això, com mai en la història de la Humanitat, la comunicació s'ha convertit en un factor indispensable de la comunitat humana. Ara bé, essent tot plegat veritat, crec jo, cal assenyalar una de les grans paradoxes que vivim ara i avui: si bé és cert que la Humanitat mai no ha

3. Cf. M. CASTELLS, *Comunicación y Poder*. Alianza Editorial, 2009.

4. Cf. LL. DUCH, *Religió i comunicació*, Fragmenta, 2010.

tingut tants mitjans de comunicació i tantes facilitats per a dur a terme una gran comunicació dins la nostra comunitat humana, hem de reconèixer la precarietat de les nostres comunicacions interpersonals, la pèrdua de qualitat i solidesa de la comunicació de masses i, finalment, l'ús degradant que moltes vegades es fa de les xarxes socials; tot plegat provoca una degradació sense precedents de la comunicació. Sí, la meva anàlisi em porta a afirmar que, malgrat els grans avenços que ha viscut la comunicació, existeix una degradació de les nostres comunicacions interpersonals perquè hem perdut el sentit de la paraula i fins i tot de la mirada; ens hem deixat envair per l'entreteniment audiovisual, que ens arriba cada dia per tot arreu, com el nou opi per a promoure la nostra estupidesa, i per unes xarxes socials que pretenen donar-nos-ho tot, des de qualsevol lloc en qualsevol moment, sense gaudir una estona de la reflexió.

En aquest context, podem celebrar la comunicació? Permeteu-me apuntar algunes línies per a aconseguir una comunicació que sigui comunió entre les persones, que aconseguixi construir comunitat, una comunicació que ajudi a vertebrar una comunitat humana plena, en llibertat i amb esperança.

Ens cal, en primer lloc, saber comunicar-nos amb nosaltres mateixos

Mirar-nos, contemplar-nos, reflexionar sobre nosaltres mateixos. El nou “opi del poble”, manllevant les paraules de Marx, no és la religió. No. El nou opi del poble són els continguts audiovisuals d'entreteniment que circulen pel món, en totes les cultures i en quasi totes les llengües, i que es converteixen en les nostres fonts principals —i no s'espantin per l'expressió— en les nostres fonts principals de sentit. Sí, l'entreteniment audiovisual està substituint les religions en molts països del món. Els seus referents són els personatges que apareixen en les pantalles i que es converteixen en els seus ídols. La seva manera de viure es fonamenta i s'emmiralla en les maneres de viure que veuen en les pantalles. Les seves il·lusions i esperances es nodreixen de l'imaginari que les pantalles desprenen. Els videojocs els ofereixen aventures i

històries per a esdevenir algú, de la manera que sigui més factible. El nou “opi del poble” ens porta a viure un món imaginari, planejat amb detall pels venedors d’històries i que ens condueix a no mirar-nos més a nosaltres mateixos. Això no és nou, ja ho va avançar el sociòleg nord-americà Neil Postman.⁵

L’aspecte nou, tal vegada, és doble: la multiplicitat tecnològica que envolta la nostra vida quotidiana i la globalització dels continguts. El nou “opi” ens arriba pertot arreu del món i a través de tots els aparells possibles: des del rellotge a la televisió, des del telèfon a l’ordinador.

Aquest context ens allunya de nosaltres mateixos, d’allò que som, de la nostra interioritat. Hem de saber allunyar-nos d’aquest entorn opiaci que ens aliena de nosaltres mateixos i que ens porta a un món d’il·lusions banals i sense sentit.

Comunicar-nos amb nosaltres mateixos per a “ésser”. Per a “ésser”, més que no pas per a “tenir”, com deia Fromm.⁶ Per a descobrir-nos el que som, el que esperem. Per a obrir-nos a l’Esperit.

Comunicar, comunicar-nos en el silenci i la contemplació

Voldria en aquest punt reivindicar un aspecte nuclear de la comunicació en aquests temps que ens toca de viure. Afirmar el silenci com un mitjà privilegiat de comunicació, avui en dia indispensable, indispensable per a poder apropar-nos a nosaltres mateixos.

Saber viure el silenci, saber-lo tocar i gaudir-ne, és una gran porta per a una comunicació personal, interpersonal i espiritual. Sí, el silenci que es fonamenta en una actitud de recerca activadora de la percepció més que no pas de la ment, relaxant el cos per deixar de ser captius de les seves tensions i ferides, afavorint un ritme de respiració serè, pausat i alliberat. Tot això ens pot ajudar molt en aquest camí de la comunicació des del silenci. És,

5. Neil POSTMAN, *Amusing Ourselves to Death*. Penguin Books, Nova York, 1985.

6. Erich FROMM, *To have or to be*, Bloomsbury, 1976.

sens dubte, un tipus de comunicació diferent i que necessita un cert alliberament de la pressió exterior i dels *inputs* que ens arriben pertot arreu; el nostre cos, en general, viu un ritme frenètic: reunions i més reunions, jornades llargues de treball, anades i vingudes a peu o, encara pitjor, amb cotxe. D'altra banda la ment, permanentment activa per a gestionar totes les informacions que ens venen del nostre entorn, mostra moltes vegades una fatiga justificada. Moltes vegades no podem més i sense adonar-nos-en ens mig estirem davant el televisor i ens empassem el primer que apareix a la pantalla. Podem descansar, però no ens relaxem: novament mantenim la nostra ment depenent d'un *input* exterior.

Cada vegada més descobrim la importància del silenci i la meditació com a maneres d'apropar-nos al nostre jo i, així, conèixer-nos molt més. Necessitem estones diàries de meditació i de silenci. Hi ha una multitud de tècniques: jo prefereixo les tècniques inscrites en la tradició cristiana mil·lenària de l'Església Oriental que, a més, ens obren la porta a l'Esperit.

Comunicar-nos amb l'Esperit de Déu: la porta al Transcendent

27

Podem celebrar la comunicació quan aquesta, a més, ens obre les portes a les ones de l'Esperit. La meditació i el silenci són la porta per a entrar en determinades freqüències que no es troben a l'abast en la nostra vida diària. Nosaltres estem envoltats de freqüències de tota mena i, de manera especial, per les ones electromagnètiques. Jo tinc la convicció que existeixen moltes altres ones que conformen la nostra identitat i esperit que escapen dels mecanismes tradicionals empírics de coneixement. Per això m'atreveixo a parlar de les ones de l'Esperit. Si ens creiem de debò que Déu és present enmig nostre, si ens creiem que l'Esperit de Déu ens acompanya en la nostra llibertat, hem de cercar maneres d'aproximar-nos-hi.

Segur que poden existir diverses maneres que facilitin aquesta aproximació: l'acció al servei dels pobres com a expressió de l'Amor de Déu; la vida senzilla i bona respectant i vivint les Benaurances, i altres camins on podem captar epifanies d'aquesta presència.

La meditació i el silenci és un altre camí. La pregària constant en silenci, amb devoció, a la recerca de la voluntat del Pare és una manera primordial per a comunicar-nos amb el Transcendent, per a intuir en el nostre cor la voluntat del Pare, per a comunicar-nos amb ell, per a obrir-nos a un altre relat que pot omplir de sentit el relat de cadascun de nosaltres.

Saber discernir per a celebrar la comunicació

Com mai en la història petita de la Humanitat —diguem en els darrers quatre mil anys— les persones i el món han estat tan capacitats de rebre informacions de tota mena. Ja ho dèiem a l'inici: la comunicació permet que, avui en dia, continguts de tota mena circulin de qualsevol manera, sense restriccions, sense mediadors —*gatekeepers*— arreu del món. Estem envoltats d'informacions, relats, propostes, idees, invencions, continguts de tota mena que hem de saber digerir. Precisament aquest és l'aspecte fonamental dels anys vinents: la nostra capacitat de discerniment de tot allò que ens arribi.

28

Què hem de fer per a promoure el discerniment? Al meu entendre hauríem d'intentar de treure de l'ostracisme les estructures tradicionals d'acollida. Reivindicar i recuperar la família, la comunitat, l'escola i —ho afegeixo jo— les esglésies. Anem per parts.

Sabem que l'escola ha estat l'estructura d'acollida —sempre utilitzant l'expressió de Lluís Duch— més sacsejada en el darrer segle. El trencament del nucli tradicional com a resultat de la urbanització de les societats occidentals, l'accés de la dona al treball i la reivindicació dels seus drets, les ideologies del 68 que proclamaven que la família era una institució opressora, les enormes dificultats econòmiques de mantenir una família i altres aspectes, han portat a un declivi del paper social de la família. Així mateix, una certa desorientació dels pares pel que fa a la seva funció responsable ha fet que el paper d'"acollida", de transmissió de valors, hagi fracassat. Vull reivindicar el paper imprescindible de la família en la transmissió de valors i en la capacitat de discerniment dels nois i noies.

En segon lloc, la comunitat social. Amb les ciutats, les comunitats han perdut i molt la seva capacitat educadora i transmissora d'uns certs valors d'identitat i de cohesió. Recuperar aquesta tasca no és gens evident: les megàpolis que es construeixen arreu, el seu anonimat i uniformitat, l'estrès i la duresa, són factors de gran dificultat. Podem pensar en ciutats més humanes? Ciutats més humanes vol dir ciutats més acollidores i transmissores de valors? La comunitat social i les seves estructures articuladores han d'afavorir aquesta capacitat d'acollida i discerniment.

En tercer lloc, l'escola. Què podem dir que no s'hagi dit ja de l'escola? Només una cosa: tota inversió econòmica en el sistema escolar serà sempre prioritària si, alhora, està ben orientada. M'explico. L'escola no és sols un espai de transmissió de coneixement, d'habilitats i competències: és també un espai de socialització, de creixement personal i de desvetllament espiritual en el sentit més ampli. Promoure una escola que afavoreixi el “discerniment” vol dir una escola que ajudi a desvetllar esperits lliures —ho repeteixo, esperits lliures. Una escola que no es trobi sotmesa a la lògica del mercat econòmic, a la competició que envolta la nostra societat. Una escola amb professors ben remunerats, orgullosos de la seva tasca, reconeguts socialment, amb vocació de servei.

29

I, finalment, les esglésies. En uns moments històrics, com diu la sociòloga britànica Grace Davis, en què es prioritza el *believing without belonging*, “creure sense pertànyer”, les institucions eclesials cristianes troben dificultats objectives de legitimitat. Però, sense “pertànyer” es pot creure? Bona pregunta que ara per ara no em veig amb capacitat de respondre. L'únic que puc intuir és que determinats nivells de qualitat i credibilitat per a un “creure” significatiu i “discernidor” demanen determinats nivells de pertinença.

Celebrar la comunicació per a construir comunitat

Ja saben vostès que en el món acadèmic hi ha els pessimistes —dividits entre lúcids i amargats— i els optimistes —dividits també entre lúcids i il·luminats. Jo crec que formo part dels tercers: els optimistes històrics que mantenen un cert contacte amb la dura

realitat que els envolta i que intenten sempre fonamentar una mirada compromesa i transformadora de la societat sense renunciar a una anàlisi exigent i freda de la realitat. Jo he intentat, al llarg de la meua vida, mantenir-me en aquesta categoria: lucidesa crítica i esperança en la condició humana.

No els puc amagar que, cada vegada més, trobo dificultats en els dos àmbits: la dificultat d'analitzar la nostra societat per la seva complexitat i, alhora, la temptació d'abraçar el fàcil escepticisme —i cada dia hi ha més motius per a fer-ho— sobre la fatalitat de la condició humana. Amb tot, i potser per la meua fe —que m'empara en les llargues nits d'obscuritat que ens pertoca de viure— no vull renunciar a moure'm en el laberint del món amb l'objectiu de trobar-hi possibles sortides i, també, no vull renunciar a la meua mirada personalista de la condició humana, que m'obliga a rastrejar els signes d'esperança de la presència de Déu en la Història humana, tot plegat per a construir un món més just i més humà.

Bé, reconeixent aquestes dificultats vull afirmar que construirem una millor comunitat humana si sabem construir una millor comunicació entre tots nosaltres. La millor manera de celebrar la comunicació és precisament treballar per promoure una comunitat més justa, més lliure, més humana, més solidària. Aquest és possiblement l'objectiu prioritari des d'una perspectiva cristiana de la comunicació.

III

La celebració feta art

MONTSERRAT MACIÀ

Quan Amadeu Bonet va concebre un concepte, una tècnica i una forma artística per commemorar els 25 anys de l'Institut de Ciències Religioses de Lleida estava donant significat al títol d'aquest escrit, “La celebració feta art”, el qual es deriva de la xerrada que va tenir lloc el propassat 12 de gener en el marc del cicle de conferències que commemoren els 25 anys de l'IREL. Un significat que l'artista va materialitzar en una preciosa imatge que esdevé llegat, memòria i símbol de la celebració de l'aniversari; un símbol que expressarà, tot perdurant, l'arrelament, la consolidació i la maduresa de l'Institut de Ciències Religioses de Lleida.

Què va triar Amadeu Bonet per expressar, simbolitzar i testimoniar aquesta commemoració? Va triar una tècnica artística, l'escultura —ell que, com els homes del Renaixement, conrea totes les arts: la pintura, la ceràmica, la forja, la fotografia—; va escollir un material, la ceràmica; i en va determinar la representació: una imatge evangèlica i universal, la tríada de Déu Pare, de la Mare i del Fill.

A través d'aquesta escultura de formes pures, llisa, sense plecs, que també evoca la idea de Mare, sembla com si Amadeu Bonet hagués fet seva la frase del papa Francesc que va pronunciar en la seva homília de la festa de Nostra Senyora de Guadalupe del propassat 12 de desembre, que fa referència a la

celebració de Maria, de la qual el papa Francesc diu: “Celebrar Maria és, en primer lloc, fer memòria de la mare, fer memòria que no som ni serem mai un poble orfe. Tenim mare...”

Amb aquesta imatge plàstica, l’artista ens transporta simbòlicament a la idea de la Mare que ens abraça, i que abraça, també, tant la institució que commemora l’aniversari com els que en formen part, per recordar-nos que mai no serem orfes... Certament, amb aquesta escultura Amadeu Bonet il·lustra perfectament el significat de “La celebració feta art”: l’art al servei del llenguatge de la memòria i de la commemoració.

Així també roman, al servei de la memòria, la bellíssima imatge de la Mare de Déu del Blau que ens lliga al nostre passat com a poble que ha obrat art per transmetre la idea de Déu i els valors que n’emanen. I que ens recorda la Mare que, des del trencallums de la porta dels Apòstols, acollia els lleidatans del segle xv i que avui, malgrat totes les vicissituds històriques, ho continua fent des del presbiteri de la Catedral Nova.

Mare de Déu del Blau. Jordi Safont, 1454.
Procedent del trencallums del Portal dels
Apòstols de la Seu Vella de Lleida.

Certament, la Mare de Déu del Blau és una imatge rellevant per a la nostra memòria col·lectiva, que ens parla d’on venim i qui som com a poble; una imatge de bellesa serena, amb una mirada plena de misericòrdia que Jordi Safont, el seu escultor, en el ja llunyà 1454, va saber imprimir en

l’escultura que va presidir, durant gairebé tres-cents anys, el portal més important de la nostra catedral medieval, el portal dels Apòstols. La Mare de Déu del Blau, intercedint pels lleidatans des del seu pilar, era, és, també, imatge de “La celebració feta art”, de la memòria d’una comunitat cristiana que s’aplegava —ho fa encara— per pregar.

La celebració feta art és un títol suggeridor, però altament abstracte, que pot ser explicat a través de molts recursos artístics. Per una banda, segons el diccionari, celebració significa “lloar públicament, alegrar-se d’una cosa, acomplir amb solemnitat, segons o d’acord a un ritual, fer una festa...”; i, entre els seus sinònims, hi trobem “festejar, executar, solemnitzar, cantar, elogiar, exaltar”; i per bé que el diccionari avisa que aquest verb no s’ha de confondre amb commemorar, és a dir, fer solemnement memòria d’un esdeveniment, celebrar, en llenguatge artístic i teològic és, també, sinònim de commemorar: certament, per als cristians celebrar és sinònim de commemorar, de commemoració de la Bona Nova portada per Jesús de Natzaret.

Altrament, art és, genèricament, l’expressió d’una societat; és el llenguatge que perdura i a través del qual ens parlen i s’expressen les societats actuals i pretèrites. La nostra societat —poble cristià des del segle IV— s’ha expressat plàsticament; i, a través de la seva singladura, podem resseguir tots els estils artístics que caracteritzen la nostra cultura fins avui.

El Museu de Lleida és, precisament, un espai on es pot repassar l’expressió artística que va emanar de l’antic bisbat de Lleida, del

Baptisteri per immersió de Bovalar (Seròs, segles V-VI).
Un dels primers testimonis de la història del cristianisme
a les Terres de Lleida. Museu de Lleida.

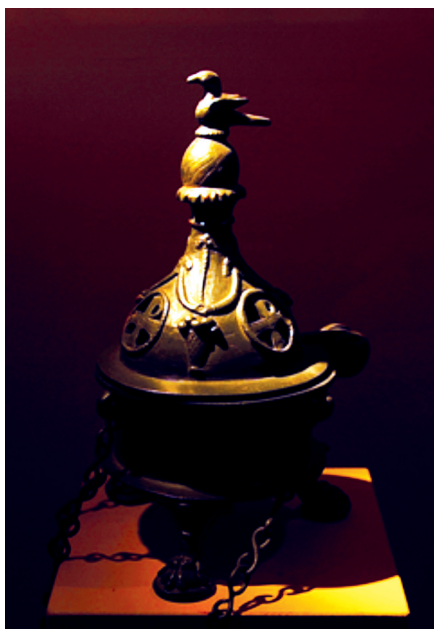

Parament d'altar romànic. Museu de Lleida.

per la qual cosa n'incrementa el valor patrimonial com a únic espai on s'il·lustra aquesta narració a través dels testimonis materials que en procedeixen.

34

En aquest sentit, “La celebració feta art” queda perfectament exemplificada en les obres del Museu de Lleida en tant que, i

Encenser de Bovalar, segle VII.

qual avui n'és el testimoni material que commemora, és a dir, que fa memòria d'un territori unit per una mateixa realitat social, cultural i religiosa al llarg de vuit-cents anys. Avui, desaparegut aquell vincle a través de la segmentació del bisbat, el Museu de Lleida: diocesà i comarcal és l'únic espai on es relata l'expressió artística d'aquella antiga diòcesi de Lleida,

a banda del seu valor artístic per se, expliquen el nostre esdevenir històric com a poble cristià, com a Església que pelegrina des del segle IV dC, i explica, també, la forma d'expressió artística i devocional que va caracteritzar el bisbat de Lleida. A més, i com a obres sacres, que es van concebre i crear per servir a la litúrgia, al culte i a la devoció, ara dessacralitzades, ens permeten explicar com els artistes, al llarg dels segles, especialment els medievals, van inter-

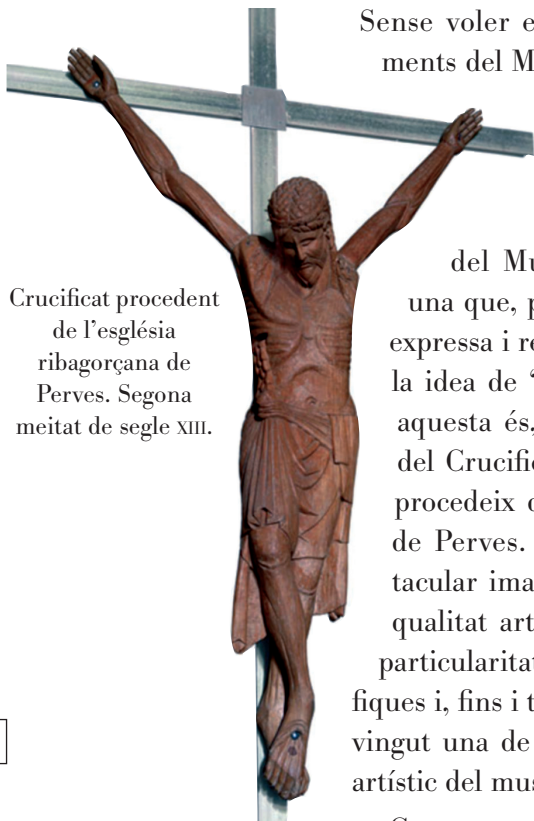
pretar i traduir els símbols de la celebració litúrgica i els seus instruments devocionals en obres d'art de primer nivell, seguint la màxima d'Agustí d'Hipona “la bellesa que a través de l'ànima va a les mans dels artistes, ve d'aquella bellesa que està per damunt de les ànimes, i per la qual sospira la meua ànima nit i dia” (*Confessions*, llibre X).

El Museu de Lleida acull un patrimoni religiós per la seva naturalesa, pel seu origen i per la seva finalitat. És, també, herència cultural de tots els catalans: ha estat declarat, recentment, Patrimoni d'Interès Nacional per la significació dels seus béns en la història i la cultura del país; però aquest seu valor cultural mai no pot fer oblidar el seu valor religiós, que és el seu origen i la seva finalitat.

Conserva i exhibeix mobiliari, objectes i instruments que s'utilitzaren a les nostres esglésies, des del segle VI —com el baptisteri de Bovalar o l'encenser del mateix jaciment— fins al segle XX, per celebrar la litúrgia i loar Déu en comunitat; un mobiliari i un repertori cerimonial realitzats segons les formulacions estètiques de cada moment històric: vasos litúrgics de parament de l'altar medieval —creus processionals, penjades o fixes; calzes, copons, navetes, encensers, píxides, lipsanoteques, candelers i canelobres—, en la tècnica, morfologia i decoració dels quals hi podem trobar el ressò dels escrits de sant Agustí, Paulí de Nola, Pseudo-Dionís Areopagita, sant Isidor i, per descomptat, de l'artífex de l'estètica de la llum, Suger de Saint-Denis. Imatges marianes i frontals romànics que ens expliquen l'espiritualització de la imatge; retaules gòtics pintats i esculpits en pedra que esdevenen singularíssims dins la història de l'art català així com una brillant representació de les formes artístiques que llueïen a les nostres esglésies en època barroca.

Píxide. Segle XIII.

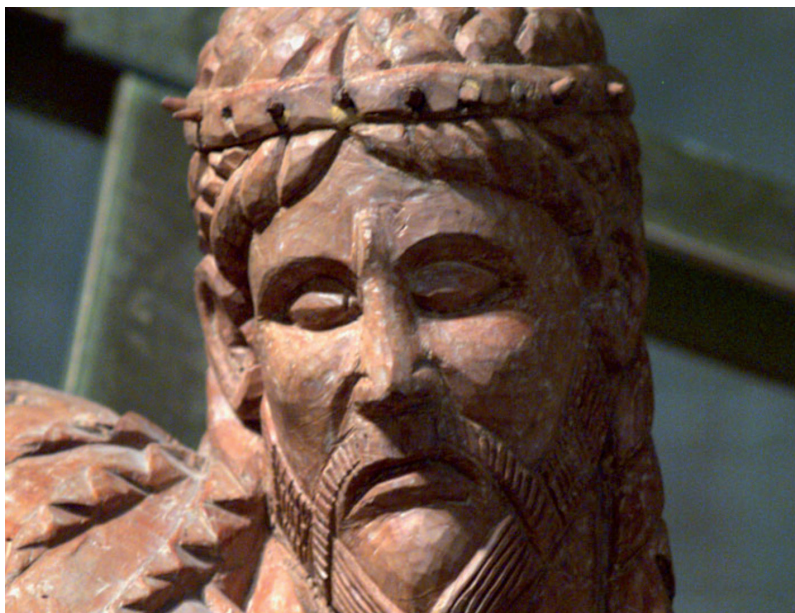

Crucificat procedent
de l'església
ribagorçana de
Perves. Segona
meitat de segle XIII.

Sense voler entrar a detallar els elements del Museu de Lleida, atès que aquest no és l'objecte d'aquest escrit, cal dir que si entre tot el repertori d'obres d'art del Museu de Lleida n'hi ha una que, per damunt de les altres, expressa i representa simbòlicament la idea de “La celebració feta art”, aquesta és, precisament, la imatge del Crucificat del segle XIII, la qual procedeix de l'església ribagorçana de Perves. Una bellíssima i espectacular imatge que, tan per la seva qualitat artística com per les seves particularitats estilístiques, iconogràfiques i, fins i tot, simbòliques, ha esdevingut una de les icones del repertori artístic del museu.

Certament, el Crist de Perves configura una d'aquelles representacions artístiques en què el tractament de cadascuna de les seves parts sembla pensat perquè el resultat final traspuï una forta càrrega d'espiritualitat i indueixi, volgudament, a la transcendència. Esdevé, en definitiva, una d'aquelles imatges en les quals la contemplació del seu tractament formal condueix implícitament a la contemplació de la idea de la divinitat, expressant magistralment l'estètica neoplatònica que va imperar durant tots els segles medievals: l'obra d'art ha de ser el punt de partida per a l'experiència metafísica, un mitjà per tenir contacte amb la Divinitat que l'obra d'art reflecteix.

Efectivament, la plàstica utilitzada per l'escultor de Perves —el qual, tal com ha assenyalat la historiografia que ha estudiat l'escultura, pren com a model el Crist del Davallament d'Erill la Vall, avui al Museu Episcopal de Vic— aconsegueix transmetre magistralment la idea de divinitat, la divinitat feta Home, en aquest cas, del Sofrent.

Així, amb un tractament altament expressiu, aconseguit a través del pentinat gairebé geomètric, les llargues trenes que cauen en forma de ziga-zaga; les conques dels ulls enfonsades; el nas recte i ben perfilat; la morfologia dels braços, de les venes, de la musculatura i, sobretot, la resolució de les costelles i l'estern i l'apòfisi xifoide, fa que el Crist de Perves ens remeti, estilísticament, al model del Crist d'Erill la Vall; però, altrament, presenta elements innovadors, com és el riu de sang, la corona d'espines, els tres claus i l'extrema verticalitat del cos, uns elements aquests que ha conduït la historiografia a situar la imatge a la segona meitat del segle XIII.

37

Des del punt de vista artístic el Crucificat de Perves és el resultat del pes de la tradició romànica i de la incorporació de nous llenguatges iconogràfics, però, per damunt de tot, esdevé una esplèndida representació del Crist Sofrent que, més enllà de la seva indiscutible categoria artística, en la seva expressivitat traspua la idea de la divinitat. I la seva contemplació ens recorda els sermons de Joan Damascè quan deia que “sols la imatge contemplada amb els ulls interiors és capaç de completar la seva funció suprema que és la de revelar-nos l'intel·ligible”. I “La funció de la imatge és fer visible allò que és invisible als ulls”.

El Museu de Lleida, amb el conjunt dels seus béns, però, sobretot, amb aquesta imatge del Crist de Perves, il·lustra perfectament la idea de “La celebració feta art”, la imatge artística al servei de la commemoració del Crucificat, del qual en fa memòria, símbol i llegat; un llegat que més enllà del fet cultural i patrimonial, és herència que ens fa memòria de la celebració, del memorial i de la nostra trajectòria com a comunitat, com a Església.

IV

Celebrar per a l'equilibri emocional

JOAN BISCARRI

En primer lloc voldria agrair a l'IREL que m'hagi convidat a participar en aquest cicle sobre “celebrar”, tot i assumint un cert risc, per dos motius.

En primer lloc perquè jo no soc pas un especialista ni en “equilibri emocional” ni en celebracions, tot i que en ambdós faig el que puc. Però el cert és que això m'ha permès de donar un parell de voltes, i de posar-ho en un paper, sobre un tema en el qual probablement mai se m'hauria ocorregut de pensar-hi gaire.

I en segon lloc perquè l'IREL és una entitat religiosa, i jo soc el que en podríem dir una persona “no religiosa”, un terme que no m'agrada gaire, però que trobo menys dolent que l'habitual de “no creient”, com si els no religiosos no creguéssim en res.

39

Des d'aquest punt de vista ho agraeixo, dic, perquè les entitats, i els grups en general, a vegades tendeixen a esdevenir impermeables respecte al seu entorn, a tancar-se en ells mateixos donant per fets certs axiomes i creant un argot i una hermenèutica propis, inaccessible per als foranis, que poden ser el primer pas per al sectarisme. Òbviament, aquest no és el cas de l'IREL.

Com gairebé totes les paraules del nostre lèxic, el terme *celebrar* (o *celebració*) resulta força polisèmic i el seu significat, finalment, té molt a veure amb el context en el qual l'emprem. Per això a mi m'agrada començar sempre qualsevol reflexió revisant-ne el ventall de significats possibles per tal de definir una mica més de què estem parlant, i a què ens referim, especialment quan es tracta d'una reflexió que vol ser compartida, no sigui cas que estiguem parlant de coses diferents amb el mateix terme, o a l'inrevés.

D'acord amb els diccionaris de l'Institut d'Estudis Catalans i de l'Enciclopèdia Catalana podem resumir aquests significats del terme *celebrar* en tres tipus:

1. Celebrar com a fer o realitzar un acte més o menys solemne i ritual i d'acord amb unes normes establertes (un funeral, una missa, una Festa Major, un partit de futbol...), o bé en un sentit no tan solemne (una reunió, un acte públic, un referèndum, una assemblea...).
2. Celebrar com una festa o com un goig (un aniversari, una festa, un àpat...), habitualment de manera compartida amb d'altres persones.
3. Celebrar com una emoció, com alegrar-se d'alguna cosa (celebrar el guariment d'algú) o bé celebrar com una lloança (un èxit molt celebrat).

Però cal tenir en compte també que molt sovint s'utilitza el terme *celebrar* per a referir-se principalment, en realitat, a la idea de 'commemorar'. Un commemorar que segons l'IEC significa "fer solemnement memòria" (d'un esdeveniment, d'una persona, d'un col·lectiu).

Aquest sentit de celebrar es relaciona fonamentalment amb el segon tipus que havíem descrit (aniversari), però també, en part, amb el primer (solemnitat), i, en certa manera, també participa del tercer (alegrar-se).

I aquest és el sentit al qual em voldria referir principalment, el de la celebració com a commemoració, perquè crec que és el que més pertoca en aquest cas, atès que és el sentit que podem trobar en les celebracions, per exemple, del 700 aniversari de la mort de Ramon Llull, però també en el 25è aniversari de l'IREL, que és allò que celebrem enguany.

És en aquest sentit, el de celebrar com a commemorar, com a fer memòria, com a recordar o rememorar, que crec que es pot establir una certa vinculació amb l'equilibri emocional de les persones, que és el deure que se m'havia encarregat per avui.

La pregunta es podria formular de diferents maneres:

- Com pot contribuir el fet de celebrar quelcom, en aquest sentit de commemorar, a l'equilibri emocional, al benestar de les persones?
- O d'una manera una mica més àmplia, quines funcions psicològiques poden complir les celebracions?
- O bé, una mica més: per què, o per a què, els éssers humans semblaria que tenim una necessitat vital de celebrar certes coses?

Tractaré de fer només alguna resposta temptativa a manera d'hipòtesi, amb l'advertiment per a vianants que a vegades aquests exercicis obren més interrogants dels que tanquen.

Centrem-nos en un cas concret del qual tots en tenim una llarga experiència (alguns més que d'altres), el de la celebració de l'aniversari del nostre propi naixement.

Per a què celebrem el fet que complim anys? A quina necessitat pot respondre?

El primer que trobo interessant és que, inicialment, nosaltres no celebrem res. En la nostra infància, són els altres els que celebren que vam néixer. Els pares, els amics, els familiars, Facebook, tothom sembla alegrar-se que tinguem un any més.

De sobte, un dia, ens feliciten, ens regalen pastissos i ens fan bufar espelmes, i tothom està molt content. I aquesta alegria generalitzada ens acaba convencent ben aviat que tenir un any més és una gran cosa, un gran èxit que sembla que hem aconseguit. Si més no en la primera part de la vida, perquè ja saben que a partir d'una certa edat sembla que ja no produeix tanta alegria com abans això de complir anys.

Una manera de preguntar-se sobre el perquè de les coses és fer la pregunta a l'inrevés. Què li passaria a un nen o a una nena si ningú no celebrés el seu aniversari?, si ni tan sols sabés que hi ha un dia determinat, el que sigui, que és el de l'aniversari del seu naixement?

En primer lloc, probablement, no tindria consciència de l'edat que té. De fet n'hi ha experiència, per exemple, en el cas dels anomenats "nens salvatges", i en d'altres casos similars en què per un motiu o altre el nen desconeix quan va néixer i l'edat

que té. En aquest cas, segurament aquest nen no tindria consciència que una vegada va aparèixer en aquest món, i que, a més, i potser el que és més important, que aquest fet sembla que va ser un esdeveniment molt positiu per a tothom. Per tant, no tindria consciència d'aquesta idea d'acolliment social, d'ésser benvingut per part de la gent del seu entorn.

En aquest punt cal recordar que la imatge que hom té de si mateix està molt i molt condicionada per la imatge que els altres tenen de tu. Si quan entres en un lloc, o en un grup, ningú no se'n alegra, si ni tan sols s'adonen que has arribat, si dona la impressió que a ningú no li importa que hakis arribat, com si no fossis ningú, potser aquesta mena d'invisibilitat social ens faria sospitar que, efectivament, no som ningú, o si més no que no som ningú digne d'ésser reconegut. Els diferents tipus, culturalment fixats, de rituals de salutació tenen aquesta funció de reconeixement social.

Aquestes formes de reconeixement social que són les salutacions, les felicitacions, i també les celebracions, responen a una expectativa social de comportament que esdevé gairebé una obligació social que, en cas de no complir-se, pot comportar alguna forma de rebuig social. Els proposaré, per il·lustrar-ho, tres escenes d'això que en diem vida quotidiana.

Escena 1: Camineu per un carrer de la vostra ciutat. Us creueu amb una persona coneguda i la saludeu. Ella no us respon. "A què ve això? Està empenyada amb mi?". És una imbècil, pensareu.

Escena 2: Camineu per un carrer de la vostra ciutat. Us creueu amb una persona que no coneixeu de res i ella us saluda. "A què ve això, si no la conec? Què coi deu buscar, aquesta?" És una imbècil, pensareu.

Escena 3: Camineu per un camí solitari allunyat de la vostra ciutat. Us creueu amb la mateixa persona desconeguda de l'Escena 2 i la saludeu. Ella no us respon. "A què ve això? Serà mal educada?" És una imbècil, pensareu.

Què tenen en comú aquestes escenes a banda que l'altra persona sempre és una imbècil? Doncs que ella no aconsegueix l'expectativa de resposta que marca una norma social que vam

aprendre de petits, malgrat que no recordem que mai ningú ens l'ensenyés.

Les escenes podrien multiplicar-se fins a l'infinit, abastant les més diverses situacions, les múltiples formes de salutació verbals i no verbals (gests, cops de cap, encaixades, petons *singles*, dobles o triples, abraçades, reverències...).

La base psicològica és la necessitat de reconeixement social mutu. S'ofereix un reconeixement —salutació— amb l'expectativa de rebre'n un altre que ens confirmi que som algú per als altres. Qualsevol cosa menys la invisibilitat social.

I una forma particular de salutació és també la felicitació, amb totes les seves variants (eventual, periòdica, rutinària, de cortesia, d'aniversari, de Facebook...). Felicitem perquè esperem ser felicitats, però també perquè toca. Perquè si no ho fem algú pot pensar que som uns imbècils.

Aquesta podria ser, doncs, una primera funció de la celebració de l'aniversari del naixement. El reconeixement social que hom existeix i que, a més, i molt important, la nostra existència, la nostra aparició al món, no és cap desgràcia, ni tampoc cap fet intranscendent, sinó al contrari, resulta un feliç esdeveniment per a tothom. No està malament, d'entrada, com a antidepressiu preventiu, això que tothom s'alegri que hagi arribat a un lloc anomenat món.

43

Però, a més, aquest goig compartit, curiosament, no es produeix només el dia que naixem, sinó que resulta que es repeteix sospitosament cada any, una vegada i una altra i una altra, i cada any, segons sembla per la gent que tenim al voltant, valorat unànimement com un gran èxit personal que es tradueix en una espelmeta més al pastís.

Per a què caldria, un cop ja ho sabem, aquest recordatori constant que fem anys? Celebrat, a més, com si fos un mèrit nostre, com una gran fita que hem aconseguit, en comptes d'un procés aliè a nosaltres, com és, en realitat, el simple pas del temps. Un procés en el qual nosaltres, en principi, no hi tenim pas cap mèrit.

Fixem-nos que no és pas el mateix que ens felicitin per les notes que hem tret al col·le, o bé que ens felicitin perquè tenim un any més. En el primer cas, poc o molt, i per molt que puguem haver

tingut sort a l'examen, podem dir que hi tenim un cert mèrit. Vol dir que se'ns reconeix que som llestos i/o que hem treballat de valent per aconseguir-ho. Però en el segon cas, el de l'aniversari, què coi hem fet perquè ens felicitin com si fóssim herois tornant victoriosos de la batalla? Seguir vius un any més? No haver-nos suïcidat? Doncs potser sí.

Un dels primers objectius del grup, de la societat, de la tribu, de la família, dels entorns socials que ens acullen, és precisament el de la supervivència. La supervivència com a individu, cosa que també implica la supervivència com a grup i la supervivència de l'espècie. I una condició, entre altres, per aconseguir això és que la gent, les persones, vulguin viure. Recordem que el suïcidi està socialment mal vist a tot arreu, i fins i tot considerat il·legal o com a pecat. Si les persones no volguessin viure, si no lluitessin per sobreviure i per reproduir-se, probablement no hauríem passat, en l'evolució de l'espècie, d'un estadi uncel·lular.

Per tant viure, mantenir-se viu, amb tot el que això implica, esdevé un objectiu, no només biològicament, sinó també socialment desitjable que cal que l'individu assumeixi també com un objectiu propi i desitjable. I viceversa, és clar, l'individu també necessita que la societat ho consideri un objectiu social (suïcidar-se no està ben vist en cap societat).

Per tant “seguir viu” sí que tindria algun mèrit, i no només en el sentit biològic del terme. Pensem que fer anys constitueix, si més no en una primera etapa de la vida (i potser també en la darrera), un autèntic objectiu a aconseguir, com una meta vital a la qual arribar, per a un nen o una nena. I també per a un padrí o una padrina, quan ja no diu els anys que ha fet sinó els que farà, com si es tractés d'un meritori rècord a batre.

Un objectiu que, en el cas del nen, es tradueix en aquell “voler ser gran”. Recordeu la importància i el valor que va adquirint per a un nen i una nena el fer-se cada dia més gran. Com, aquest “fer-se gran”, esdevé una motivació que sovint esgrimeixen els pares perquè el nen mengi més. Com, “ser a la classe dels grans”, és viscut com tot un èxit i un motiu d'orgull per al nen. Com, el “ara ja ets un nen gran”, esdevé un dels majors elogis que els

adults poden fer a un nen o una nena, com volent dir “ara ja ets dels nostres”.

De fet la societat vol que ens sentim orgullosos de fer-nos grans. Esdevenir un Peter Pan que es nega a fer-se gran no només seria un problema per al mateix Peter Pan, sinó que constituïria fonamentalment un greu problema per a la societat. I per explicar aquest problema no caldria recórrer a la tensió psicoanalítica entre l'eros (com a impuls de vida) i el thanatos (com a impuls de mort). És senzillament que, igual que Peter Pan no creixeria, tampoc no avançaria la societat i, per tant, no sobreviuria l'espècie.

Ara em ve al cap una frase de Woody Allen que deia “Una relació és com un tauró, ha d'estar contínuament avançant o es mor”. Doncs bé, una societat també és com un tauró.

Els aniversaris ens serveixen per certificar socialment aquesta proesa que consisteix a seguir avançant cap endavant com els taurons. I que aquest és un fet prou rellevant socialment com per a ser celebrat per tothom, des dels familiars i amics més íntims, fins a les institucions que informatitzen els nostres aniversaris per a felicitar-nos automàticament, passant pel Facebook, que ho recorda a tots els “amics” cibernètics per tal que ens felicitin. Potser mai no s'havia felicitat tant com ara els aniversaris.

Trobo que aquesta pot ser una primera funció d'això que en podem dir la celebració commemorativa. I aquest mèrit que és aplicable a les persones individualment, també ho és als grups, als països, a les societats. Per això no només hi ha aniversaris de naixement o de mort de persones sinó també de tota mena de grups i de col·lectius que certifiquen el pas del temps i la pervivència de l'individu i/o del grup. Segurament no hi ha cap país que no commemori el seu naixement com a país, la seva independència, o bé, en alguns casos, la seva voluntat de néixer (encara que sigui celebrant una derrota que esperem que algun dia es transmuti en victòria).

Però jo crec que hi ha una segona vessant en aquesta rememoració, en aquest fer memòria que acompanya les commemoracions, en aquesta autèntica celebració del record. Que és precisament la necessitat constant de mirar enrere, de recuperar i d'actualitzar un passat, una trajectòria vital, una biografia, un camí recorregut

que ens ha menat exactament fins al punt on som, ara i aquí. De tant en tant necessitem mirar enrere per poder saber on som. Com hem arribat fins aquí, per a bé o per a mal, i potser així tractar de descobrir en quina direcció caminem, cap on ens duu aquest camí que transcorre entre “l’obscuritat d’abans del naixement i l’obscuritat de després de la mort” (Breuer a Nietzsche, a *El día en que Nietzsche lloró*, d’Irving D. Yalom).

En la seva lliçó inaugural d’aquest curs de l’IREL, Ramon Prat apuntava la idea de la celebració com un replà en la pujada d’una escala. No només per prendre aire i descansar per agafar forces, sinó també per mirar enrere (o sigui avall) i fer-nos conscients del camí recorregut, abans de mirar endavant (o sigui amunt) i veure el que ens falta per arribar a dalt (suposant que hi hagi un “dalt”).

Mirar enrere és fer-nos conscients de totes les decisions preses al llarg del temps. És adonar-nos de tots els camins que hem escollit transitar, però també d’aquells que, en el seu moment, vam decidir no recórrer, i que, per a bé o per a mal, ja no som a temps de reprendre.

46

Prenent una mica de la idea del Ramon Prat, podríem mirar la vida com un arbre al qual ens anem emparrant des que naixem. Quan, en l’ascens, ens enfrontem amb la dicotomia de dues branques, forçosament hem de decidir si tirem per la de la dreta o per la de l’esquerra, i, sigui quina sigui l’opció escollida, l’altra, la descartada, romandrà per sempre més inexplorada, com un camí desconegut. Som el resultat de les nostres eleccions i de les nostres renúncies. I de tant en tant convé mirar cap avall, mirar tota la part de l’arbre que ja hem pujat, veure totes les opcions escollides i les rebutjades en la nostra vida, i potser, potser celebrar-ne l’elecció feta, tal vegada perquè necessitem creure que era la millor possible per tal de poder seguir endavant, en comptes de tornar enrere o de quedar-nos paralitzats. Com el tauró de Woody Allen.

Però ens equivocaríem si penséssim que la memòria del nostre passat és una història de fets objectius, d’esdeveniments objectivables, o bé que es tracta d’una història feta per científics historiadors. La memòria que tenim del nostre passat és més aviat un relat construït, i permanentment reconstruït, de la nostra

autobiografia. Un relat construït per nosaltres mateixos, sí, però amb l'ajut directe i fonamental de les persones que ens envolten. En definitiva, el record és una construcció social.

Deia Gabriel García Márquez: “La vida no es la que uno vivió, sino la que uno recuerda, y como la recuerda para contarla.”

En aquesta mateixa línia, el psicòleg nord-americà Jerome Bruner, catedràtic de psicologia cognitiva de la Universitat de Harvard (mort el juny de 2016) parlava de l'autobiografia del jo com l'acte de construir una versió longitudinal d'un mateix. A partir d'una predisposició genèrica a organitzar l'experiència en una forma narrativa, les persones narrativitzem la nostra experiència del món i el nostre propi paper en ella.

Aquest relat autobiogràfic es fonamenta en les pròpies creences, no només sobre el present, sinó també sobre el passat i, fins i tot, sobre el futur. La identitat, el jo, allò que som, no seria pas una cosa estàtica o una substància immutable, sinó més aviat una configuració d'esdeveniments personals en una unitat històrica, que inclou no només allò que hom ha estat sinó també les previsions sobre allò que hom serà en el futur.

47

Per tant, commemorar (rememorar, recordar) ens ajuda a construir aquesta versió longitudinal d'un mateix, aquesta autobiografia publicada, en el sentit de feta pública i, fins i tot, públicament acceptada pels qui ens volten. Una acceptació, la dels altres, que ens condiciona la nostra pròpia visió. De manera que es pot dir que no sentim que som la mateixa persona davant d'un públic que davant d'un altre, segons que acceptin una versió o una altra de nosaltres mateixos.

No tots els records són igualment útils per a construir aquesta narrativa autobiogràfica, sinó que se seleccionen aquells que donen una certa coherència i un sentit a la narrativa. Se n'agafen uns i no pas uns altres, de records. Aquesta selecció no és casual i respon a allò que som avui, i també a allò que volem ser. I a més, a cadascun dels records, se'ls atorga un significat específic. Tot-hom sap que un mateix fet rememorat per una persona o bé per una altra pot aparèixer com radicalment diferent perquè respon a interpretacions diferents, adaptades a l'actualitat de cadascú.

Un mateix suport memorístic, com ara una foto, pot tenir sentits diferents per a diferents persones i ser encaixada en una diferent narrativa.

Però a la vegada fa falta un cert acord, un cert permís de la gent del nostre entorn per a poder no només usar, sinó també atorgar un significat a un record. ¿Quants esdeveniments del nostre passat no els recordem més perquè se n'ha parlat en nombroses sobretauls familiars, i se'ls ha atorgat un significat compartit pel nostre entorn, un significat que hem acabat adoptant com a propi i real, fins al punt que el nostre record no sabem si rememora pròpiament un fet o més aviat la lectura que se n'ha fet en el nostre entorn? En certa manera “consensuem els records”. Perquè en realitat la nostra memòria i la nostra identitat són, en bona mesura, una construcció social. O, si es vol dir així, la nostra és una identitat social.

A vegades he demanat als meus alumnes que facin un petit exercici molt senzill. Consisteix a respondre a la pregunta “qui soc jo?”. Una cosa senzilla, que representa que és tan fàcil que no surt en cap “informe PISA”. Només que jo els demano que responguin per escrit deu vegades seguides, i diferents, a la mateixa pregunta.

Generalment una anàlisi de les respostes les permet agrupar en tres tipus:

- les que en realitat no responen al “qui” sinó al “com” (alt-baix, simpàtic-seriós, treballador-gandul...)
- les que en realitat no responen al “qui” sinó al “què” (estudiant de no sé què, amic de tal, fill de qual, soc català, soc home o dona, soc jove, o no tant...)
- i les que responen realment al “qui”, i que finalment es limiten a dir el nom i els cognoms

Més enllà d'altres possibles anàlisis, fixem-nos que totes són respostes socials, el “com” és en gran mesura el “com em veuen els altres” (o com creiem que em veuen). El “què” és el que som amb relació als altres, el nostre rol social (estudiant, fill, jove...). I l'únic “qui” possible, el nom i cognoms que ens identifiquen, en realitat ens han estat atorgats també per altres persones del nostre entorn, que a més ni tan sols es van molestar a demanar-nos la nostra opinió.

En resum, la resposta a “qui soc jo”, la pregunta per la nostra identitat, ens remet en darrer terme a una identitat social. En certa manera, som qui som amb relació als altres. En bona mesura som allò que ens diuen o ens han dit que som, en el procés de construcció social d’un relat autobiogràfic amb el qual ens identifiquem.

La commemoració, però, no només selecciona certs esdeveniments del nostre passat compartit considerats com a esdeveniments rellevants, sinó que, com deia, els atorga un cert sentit, un significat també compartit, acceptat i celebrat (o no) pel nostre entorn.

I allò més rellevant és que aquesta commemoració passa a formar part de la nostra identitat actual. D’allò que som, tant en l’àmbit individual com en el col·lectiu. De quina manera podríem entendre si no, per exemple, la celebració d’una derrota el 1714 com un esdeveniment rellevant en la configuració de la nostra identitat nacional?

La construcció narrativa del nostre passat, feta des del nostre present, és allò que ens ajuda a construir i a mantenir la nostra identitat actual. Si es trenqués aquesta narrativa es trencaria la nostra pròpia identitat, i acabaríem no sabent pas qui som.

49

Tots hem tingut experiències de familiars, amics o coneguts immersos en processos de demència del tipus Alzheimer. Sabem que comencen amb les petites pèrdues de la memòria a curt termini, o sigui de la capacitat de rememorar coses recents. Per exemple: on anava quan he decidit aixecar-me. A continuació poden oblidar-se els noms de les persones, els fets del passat, i així progressivament, fins que la desmemòria envaeix trossos cada cop més llargs del propi relat autobiogràfic.

Probablement el punt més dramàtic d’aquest procés és quan la persona passa pel davant d’un mirall i es pregunta sorprès qui és aquesta persona que la mira des de l’altra banda del mirall. No reconèixer-se un mateix és no recordar tota aquella narrativa de fets lligats i relligats en el temps, que ens han dut exactament fins al punt en què som avui. Tots aquells records degudament identificats amb els seus corresponents significats que atorguen una explicació plausible a allò que som avui.

Ja ho cantava Raimon a la seva cançó “Jo vinc d’un silenci”: “qui perd els seus orígens, perd identitat”.

Però, a més, aquesta rememoració ha de tenir una continuïtat temporal que ve marcada per esdeveniments concrets del passat que s'enganxen com les baules d'una cadena. Els canvis en el temps d'una baula a l'altra han de ser prou lleus, prou subtils, perquè s'hi reconegui una continuïtat entre ells.

És la diferència entre retrobar-nos una persona que no fa gaire temps que l'hem vist, i que per això la reconeixem, perquè els canvis soferts són petits, o bé retrobar-la quan ja fa molt de temps que no l'havíem vist, de manera que els canvis són excessius per reconèixer-la com la mateixa persona que coneixíem.

Això ens passa respecte al reconeixement dels altres però també en el nostre propi autoreconeixement. Per això necessitem baules intermèdies, records, fotos, moments que donin continuïtat al nostre relat autobiogràfic.

Què passaria si un dia als vint anys ens n'anéssim a dormir com cada dia i l'endemà ens aixequéssim i ens veiéssim al mirall amb vuitanta anys? Probablement aquesta metamorfosi kafkiana tan radical ens impediria reconèixer-nos com la mateixa persona que ahir se'n va anar a dormir.

50

D'aquí ve la necessitat de les baules intermèdies que ens proporcionin petits canvis assumibles. Les commemoracions, en aquest sentit d'aniversaris, individuals i/o col·lectius, potser tenen aquesta funció de baules, de fites intermèdies que, com els rellotges o els calendaris, amb una successió d'elements artificialment discontinus, ens permeten construir una idea de continuïtat que ens porta fins avui i fins aquí. O sigui, fins allò que som.

I si, a més, aquestes baules són reconegudes i celebrades socialment, podem imaginar-nos el pas del temps com un ascens cap a alguna meta, més que no pas com un descens cap a la mort. Com una fita assolida per la vida, més que no pas com un compte enrere cap al no res.

Potser és per això que ens agrada tant de celebrar, potser és per això que necessitem celebrar, potser és per això que celebrar ens ajuda a viure.

Gràcies.

V

La filosofia com a forma de celebració de la vida

JOSEP MARIA FORNÉ

A l'hora de voler explicar el títol del text, cal primer de tot definir què entenem per celebració. En segon lloc, cal veure si hi ha quelcom a celebrar. Veurem que sí. I per acabar, caldrà justificar la filosofia com una forma de celebració d'allò que cal celebrar. Comencem, doncs, pel primer punt que ens hem marcat.

Sentits del mot *celebrar*

Quan volem definir una paraula, el millor és recórrer al diccionari. Si ens hi dirigim, veiem que el verb *celebrar* té quatre possibles entrades (i de manera derivada, el substantiu que li és propi, també). *Celebrar* significa accomplir segons un ritual, és a dir, formalment. També, fer una festa a propòsit d'un succés faust. Així mateix, alegrar-se d'alguna cosa; i lloar públicament.

51

Primera aproximació. Celebrar com accomplir segons un ritual, és a dir, formalment. Els rituals són paraules i gestos que repetim per tal de propiciar una acció. La literalitat de les paraules i dels gestos és molt important, però també l'ordre i tota la formalitat que acompanya aquestes paraules i aquests gestos. En el cas del ritual, les formes són molt importants, crucials, per tal de validar-lo. Justament aquest rigor és el que fa que la celebració sigui reeixida o no. No cal només que les formes diguin explícitament el que pretenen, cal que ho aconsegueixin. A l'escenari, cal copsar molt bé l'interlocutor i saber on està (anímicament i intel·lectualment) per aconseguir la comunió, és a dir, la unió entre l'oficiant i el públic. Les paraules i els gestos faciliten, han de facilitar, aquesta unió que ens transporta cap a escenaris volguts. En aquest sentit, celebrar és, d'alguna manera, oficiar, o sigui, saber governar els rituals que ens permeten accomplir objectius.

El segon sentit de celebrar, el de fer una festa a propòsit d'un succés faust, ens remet a la necessitat que la celebració s'ha de dirigir a un objecte lloable, destacable, valuós al qual es refereix. Sense aquest objecte al qual referir-se, la celebració és buida i fàtua. Llavors, no n'hi ha, de celebració. En la mateixa línia va el tercer sentit, el d'alegrar-se d'alguna cosa. Cal un referent, tot i que en aquest cas l'objecte referit ha de provocar alegria. Ara bé, l'alegria no sempre és fruit del plaer. Pot haver-hi alegria en el dolor, per exemple en la comprensió del sense sentit. Això, amb tot, ho comentarem en els apartats posteriors.

I finalment, la celebració té a veure amb el fet de lloar públicament. La celebració no només ens demana un objecte al qual referir-se, a uns rituals que l'acompleixin, sinó que també demana la participació pública. La celebració no és una festa privada. I molt menys d'un sol individu, si és que hi poden haver festes d'aquest tipus. La celebració demana ser-hi diversos, i estar oberta a tothom.

Hi ha quelcom a celebrar?

El menys que en puguem dir és que tot és inexplicable fora del no-res. És formidable com no s'adonen que, per una equació algebraica infal·lible, no creure en res = creure en el no res; si no existís res, no hi hauria problema, tot seria clar com l'aigua. El no-res és l'única cosa lògica, racional, lliure de tot misteri, perfectament simple i comprensible; però el no-res és l'únic que no existeix —per definició— i tota existència és un misteri. Cosa que equival a dir que pensar és perdre el temps, ja que no pot arribar a enlloc: o bé no hi ha res o bé, si alguna cosa hi ha, és misteri impensable.

J. SALES, *Incerta glòria* (3a part, I capítol)

Començo per aquesta citació d'*Incerta glòria* de l'escriptor Joan Sales perquè dona molt de si i ens permet comentar múltiples coses. Algunes d'elles les comentarem més endavant, però ara vull destacar-ne una que especialment em dona peu a introduir la primera de les tres grans preguntes que ens orientaran cap allò que hi ha a celebrar. L'objecte de la celebració a través de la filosofia el trobarem en la resposta a les tres grans preguntes metafísiques.

- a) Per què hi ha alguna cosa, en lloc de no res? És la pregunta metafísica per excel·lència. Del que podem estar segurs és que hi ha alguna cosa, i que el no-res no hi és. Podria no haver-hi res. Per què hi ha alguna cosa, doncs? Com diu en Sales, és un misteri. Però, llavors, ja tenim un primer motiu a celebrar: el Ser. Tanmateix, això no ens permet precipitar-nos ni treure'n conseqüències abans d'hora. Que hi hagi alguna cosa, i que el no-res no sigui no ens permet afirmar res de segur, tret que tots estem abocats al misteri. El misteri no hi seria si no hi hagués res. Si el no-res existís. Però d'això en podem estar segurs, el no-res no existeix. Hi ha Ser. Tenim, doncs, un primer motiu de celebració. Hi ha alguna cosa quan podria no haver-hi res. Hem de celebrar-ho de l'única manera possible, pensant-hi, filosofant.
- b) La segona gran pregunta que ens aboca, també, a celebrar-ho, és a dir, a pensar i a filosofar és la casualitat de la vida. Metodològicament la ciència ha de ser atea, o sigui, ha de prescindir de la hipòtesi de Déu. L'explicació evolucionista és metodològicament atea, la qual cosa no vol dir que sigui metafísicament atea. La ciència explica sense haver d'usar la hipòtesi Déu, intel·ligència creadora, i per tant permet perfectament suposar que l'origen de la vida i de la diversitat de les espècies, entre elles l'espècie humana, és per l'atzar. Les mutacions i variacions són atzaroses. Això no nega l'existència de Déu, d'un Déu creador, però no el necessita per explicar l'origen de la vida. És molt important entendre aquest matís per tal de no establir una contradicció entre la creença religiosa en un Déu creador i l'explicació científica. En el cas que ens ateny, és l'explicació evolucionista que no només és la més acceptada en el camp de les ciències de la vida, sinó la més ben contrastada i fecunda. És cert que, a voltes, usem la imatge del ximpanzé posat davant d'un ordinador (quan va sortir la imatge era una màquina d'escriure) i que teclejant a l'atzar arriba a compondre exactament el *Hamlet* de Shakespeare. La mateixa casualitat que caldria, és la que cal perquè la vida hagi arribat a aparèixer i perquè hagi desembocat en la diversitat present, inclosa l'existència de l'espècie humana. Cal molta casualitat,

sí, però pot ser-hi (encara més si la combinem amb els infinits mons paral·lels de què ens parla Hawking. L'infinít nombre de mons rebaixa molt la casualitat i la fa més comprensible). El cert, però, és que l'existència de la vida i l'existència de la consciència ens aboca a la seva celebració. Existeixen i ens hi fan pensar a fons. I no només es tracta d'especular, sinó que ens fa plantejar temes tan pràctics com si cal protegir la biodiversitat, per exemple.

- c) En tercer lloc, hi ha un altre motiu i objecte de celebració. Cadascú es pot preguntar quin sentit té la seva existència? L'existència personal de cadascun de nosaltres. Dels que hi som, dels qui ens han precedit i dels qui ens succeiran. Ens podem preguntar, per què existeixo? Sabem que el món continuarà rodant quan es tanquin els nostres ulls humans i s'aturi el nostre cor. El no-res continuarà no essent i la vida continuarà bategant, malgrat que cadascun de nosaltres ja no hi serem. Independentment de com demana el poeta, Joan Maragall, si se'ns obriran uns altres ulls més grans, la nostra existència ens interpel·la ara i aquí. Per què jo?, ens preguntem indefugiblement. Per això, per transitar aquesta vida conscient necessitem creure que no hi som per casualitat (la psicologia ens aporta molt coneixement en aquesta qüestió). Necessitem amor. Necessitem creure que els nostres pares ens van desitjar, i si la cosa no funciona (també si funciona, però), llavors necessitem creure que el pare-mare celestial ens hi ha volgut. Sense amor l'existència és força insuportable. Això no vol dir, però, que tot plegat pugui ser una il·lusió, i que puguem ser una mena d'error de la Naturalesa. Però com que l'existència hi és, en som conscients i ens interpel·la, tenim un tercer motiu de celebració, un tercer motiu per pensar-hi, per filosofar.

La filosofia com a forma de celebració d'allò que cal celebrar

Del punt anterior, pot semblar que s'infereixen coses que no es poden inferir per si mateixes. No se'n pot treure la conseqüència que existeix un Déu creador i ordenador, i que la nostra existència

té sentit. Tampoc, però, se'n pot inferir el contrari. Només es pot afirmar que hi ha motius de celebració. Quan bé podria no haver-hi res, ni existir la vida, ni cap de nosaltres, amb tota seguretat podem afirmar que el no-res no existeix, que hi ha vida i que en soc conscient. De tot això, en podem fer motiu de celebració, és a dir, de lloança pública, festa i acompliment ritualista. La filosofia, en bona part, és aquesta celebració.

Plató, en boca de Sòcrates, deia que la filosofia és allò que fa que la vida valgui la pena de ser viscuda. Deia, més exactament, que la vida sense ser pensada no val la pena ser viscuda. Molts d'altres també corroboraran aquesta posició. Així fa Aristòtil amb la primera afirmació del llibre de la *Metafísica*, quan diu que tots els humans per naturalesa desitgem saber. O Pascal quan diu que "l'única cosa que ens consola de les nostres misèries és el divertiment. I tanmateix, és la més gran de les nostres misèries". Estem abocats a pensar, segons Kant, per la mateixa constitució racional que tenim. Volem trobar l'explicació quan estem determinats a acabar inevitablement al paral·logisme, a l'antinòmia i a la recerca d'una demostració impossible (una demostració que, al capdavant, no és sinó simple postulació, i no pas autèntica demostració racional, llavors). Com diu el poeta Paul Valéry, "Le firmament chante ce que l'on veut / À l'un parle de Dieu / À l'autre oppose un froid silence". La llista de referències que podríem posar entorn de l'existència abocada a pensar és extensíssima.

També podem dir que pensar no és el més convenient. Que només tenim l'obligació d'existir i sentir. Hi ha autors que reivindiquen això. Nietzsche, potser, és el més proper i més influent. També Joan Sales, de manera irònica, en la citació que iniciava el segon apartat ens deia que "pensar és perdre el temps, ja que no pot arribar a enlloc". Els positivistes, des d'altres angles, també venen a dir el mateix. Per a ells, l'única bona inversió de les nostres energies és la que es dedica a fer ciència, coneixent i no pensant, és a dir, ni fent metafísica ni filosofant. Per a uns, els vitalistes, el que cal fer és viure sense gaire més coses que el fet de voler; i per als altres, els científics, el que cal fer és ciència i no perdre el temps amb poesies estèrils. No obstant això, si no volem caure en la més gran de les nostres misèries (Pascal), o deixar de ser

racionals (Kant), la qual cosa voldria dir una mena de castració insuportable, estem abocats a pensar. Per això Plató deia allò que la vida sense ser pensada no val la pena ser viscuda.

Ara bé, pensar, és a dir, filosofar, i així celebrar el Ser, la Vida i la Consciència, no es pot fer de qualsevol manera. Cal un mètode. Un dels errors, ja denunciat per Sòcrates i Plató, és que no s'ha de confondre l'opinió (*doxa*) amb el coneixement (*episteme*). Només l'ignorant comet aquest error, i justament el sentit del pensament i de la filosofia radica a alliberar-nos de la caverna de l'opinió. Creure que el que un opina de les coses és la veritat és el principal error que ens du al fanatisme. I creure que no ens podem alliberar de l'opinió és l'altre gran error. Es tracta d'un error contradictori. Dir que res no és veritat ja és dir una veritat (la contradicció de l'escèptic). Si el preu de la ignorància només fos l'error, no n'hi hauria per tant. El problema és que l'error va acompanyat del mal i de la infelicitat. Llavors és quan es fa palès que ens n'hem d'alliberar.

Deia al començament, quan caracteritzava què vol dir celebrar, que hi ha d'haver unes formes que cal accomplir perquè hi hagi celebració. Filosofar no és dir la primera cosa que ens ve al cap, allò que ens sembla o apeteix. Tampoc ho és dir la primera *boutade* (provocació) que ens ve, ja que bé sabem que ens encanta la polèmica i la discussió. Filosofar requereix l'acompliment d'unes pautes, el seguiment d'unes regles, i la primera cosa que ens demana és no creure que descobrim la Mediterrània, quan fa molts segles que està descoberta. Estudiar història de la filosofia és l'única vacuna d'aquesta vana pretensió en què molts cauen.

Filosofar, però, no és només accomplir unes pautes formals, sinó que també és dirigir-se a un objecte faust (com ho són el Ser, la Vida i la Consciència). No es pot pensar sense objecte del pensament. Cal pensar en alguna cosa. La mateixa constitució racional és la que ens aboca a tots a pensar en els mateixos objectes: el jo, el món i Déu. Que ningú infereixi, però, l'existència de cap dels tres objectes, només pel fet que estem abocats a pensar-hi. Com deia Sales, de l'únic que estem segurs és del misteri.

En tercer lloc, quan dèiem què vol dir celebrar, dèiem que vol dir expressar l'alegria. Alegria que pot venir de trobar sentit en el misteri, però també a reconèixer la falta de sentit de tot plegat. La comprensió de l'absurd, és comprensió que produeix alegria, encara que sigui una alegria dolorosa. No només en el plaer hi ha alegria, també n'hi pot haver en el dolor. La comprensió de la falta de sentit pot ser comprensió encara que no sigui una comprensió joiosa. "El patiment enforteix els forts", deia Nietzsche. Lògicament, la comprensió de trobar sentit al Ser, a la Vida i a la Consciència, també genera alegria. En aquest cas, alegria plaent i joiosa. Ens podríem preguntar quina alegria ho és més, la plaent o la dolorosa, la que troba sentit o la que el nega? Però aquesta no és la nostra qüestió ara. La qüestió és que encara que no ens porti enlloc el fet de pensar (en paraules de Sales), hi estem abocats. Pensem, i només en l'activitat de la caça i no en l'obtenció de la presa, hi ha sentit, com diu Pascal.

En darrer lloc, de les quatre característiques de la celebració, seguir pautes o rituals, tenir un objecte faust a festejar (el Ser, la Vida i la Consciència), alegrar-se per la comprensió (fins i tot si és en l'absurd), ens resta la quarta condició que també compleix la filosofia: la lloança pública. La filosofia o és dialògica o no és filosofia. Filosofar és pensar. Pensar, tal com defineix el mateix Plató, és dialogar amb un mateix. L'altre, els altres, ens fan dialogar amb un mateix. El que diuen, el que escriuen, el que creen amb les seves obres ens interpel·len. Fins i tot la mateixa Naturalesa interpel·la dialògicament. Sense la lloança pública, sense fer camí a través de la paraula-raó (logos) no hi ha filosofia. En aquest punt cal recordar que per a Aristòtil no hi ha res perquè sí. Els humans parlem-raonem i per això mateix som socials per naturalesa. Només en societat, en públic, ens podem realitzar, podem filosofar. Dit d'una altra manera, podríem celebrar el Ser, la Vida i la Consciència de manera ordenada i pautada, i fer-ho alegrant-nos pel que l'aigua suposa en relació amb la set (tot i que no sapiguem per a què serveix la set, com deia Machado). Això no ho podríem fer sense els altres. La filosofia ha de ser pública o no és filosofia. Es filosofa en privat, però es comunica públicament aquest pensar, aquest fet de dialogar amb un mateix.

Corol·lari / postulat

He intentat argumentar com la filosofia és una forma de celebració. Potser la més elevada, o potser la més humil. O potser, les dues coses a la vegada. Però no n'hi ha prou amb filosofar. Ens cal apostar. Em resta, finalment, apostar.

Filosofar és abocar-nos a Déu o al fred silenci. Tanmateix, no ens podem quedar aturats en aquesta oposició. Cal apostar-hi. Això és viure. I ho és, tot sabent que apostem sense tenir més arguments en un costat que en l'altre. Tenim arguments vitals (exemples de persones que ens han influït o influeixen en les nostres vides), però no tenim arguments lògics per decantar-nos més per una opció que per l'altra. L'opció que prenguem, i sempre en prenem (com deia Sales, no creure en res = creure en el no-res), té la forma d'aposta. És a dir, viure és decantar-se cap a una possibilitat sense més arguments que els que té l'opció oposada. Ara bé, l'opció presa implica conseqüències sobretot pràctiques o ètiques. Per això, en la nostra actuació sempre hi ha ètica, sigui quina sigui l'opció de l'aposta que fem.

Doncs bé, com una mena de corol·lari o postulat del que he exposat, o sigui, com una mena de conseqüència no demostrable, però enraonada del que he demostrat anteriorment, prenc l'aposta que hi ha sentit en el Ser, la Vida i la Consciència. Essent plenament conscient que aquesta aposta no té més valor que l'opció personal, i que, per tant, no demostra res, sí que m'obliga a pensar-hi. M'obliga a buscar arguments que la facin raonable (no puc pretendre gaire més, però en l'oposat tampoc no hi pot haver més que el raonable). I m'exigeix unes implicacions ètiques que no em fan més bona persona que la persona que aposta per l'oposat. Ara bé, sí que aquesta aposta em dona una alegria joiosa, la tercera condició de la celebració. L'alegria d'apostar pel sense sentit, també neix d'una certa comprensió, però crec que és una alegria dolorosa, mentre que apostar pel sentit de tot plegat aporta comprensió plaent i joiosa. Ja sé que alguns diuen que l'aposta pel sentit és font d'autoengany. No ho crec així. Les exigències ètiques d'aquesta opció tampoc fan de l'existència un camí de lliris grocs i blaus. Les dues apostes ens aboquen a la mateixa

pàtria antiga (de la qual parla Màrius Torres). Estem abocats a la mort. Però, amb l'aposta de buscar i trobar sentit en el fet de viure, les nostres vides són més joioses. Potser perquè he tingut la sort de tenir els exemples que he tingut o potser perquè la recerca continua, aquesta és la postulació que faig.

VI

Celebrar la presència de Déu

JOAN VIÑAS

Introducció

Agraeixo la confiança i la gran amistat del Ramon Prat que m'ha demanat aquesta conferència de clausura del cicle de celebració del 25è aniversari de l'IREL, dedicat tot ell a diverses celebracions, i en el qual hem escoltat conferències molt interessants, des de diferents enfocaments. Agraeixo igualment la confiança de l'equip organitzador d'aquest cicle i espero no decebre-us.

El títol és “Celebrar la presència de Déu”. Això vol dir que qui ho celebra creu en Déu. Us parlaré com a creient en el Déu de Jesucrist. El nostre país ja fa quaranta anys que va deixar de ser confessional catòlic per passar a ser aconfessional. Fins aleshores havíem viscut quaranta anys de nacionalcatolicisme, que imposava les seves lleis als ciutadans i ciutadanes. Eren pocs els que no es confessaven catòlics, i per fer-ho podien patir problemes socials i polítics. A més, ens havien ensenyat un Déu castigador, Pantocràtor, que ens amenaçava amb l'infern amb el foc etern si no fèiem cas del que ens manaven des del púlpit i confessionalari. Molta gent, des d'aleshores, s'ha anat apartant d'aquest Déu i de la religió catòlica; hi ha deixat de creure. En deixar de freqüentar les esglésies, catequesis, estudis de teologia, s'han quedat amb el que van aprendre de petits i que no s'aguanta per cap costat, i per això ho ridiculitzen.

Considero que és molt bo haver-se alliberat d'aquest déu opressor de l'ésser humà. Jo també soc ateu d'aquest déu, que escric en minúscules, perquè no és el Déu de Jesucrist, ni que ens l'haguessin predicat fa anys.

Cerca de la felicitat

Per celebrar qualsevol esdeveniment s'ha d'estar alegre, feliç, com va esmentar la Dra. Marta Trepà en la magnífica conferència dins d'aquest cicle titulada: "El goig de la celebració."

Les persones volem ser feliços. En la nostra vida sempre sorgeixen problemes i contratemps que posen en perill la nostra felicitat. Tothom vol fer feliç, ja ho deia Aristòtil al segle IV abans de Crist.

Què és la felicitat? Del grec "Eudaimonia" significa "el més gran bé", que proporciona benestar personal. Són moltes les definicions de felicitat. Podem dir que és un estat d'ànim que afecta a tot el nostre ésser. La psicòloga Mireia Cabero defineix una persona feliç com quan es desperta cada dia amb un estat emocional de fons relacionat amb el sentit, l'acceptació real, la pau interior i l'agraïment envers la persona que és i envers la vida que viu. La felicitat està dins nostre. Victor Frankl escriu que el sentit de la vida és font de maduresa i d'equilibri, és el que ajuda a la felicitat. Gandhi deia: la felicitat s'assoleix quan allò que un pensa, allò que un diu i allò que un fa estan en harmonia.

62

Però: com aconseguir la felicitat? Tenim diferents ofertes davant nostre i escollim. Són totes iguals?, totes vàlides? Asseguren totes la felicitat per tota la vida? Sabem que no és així.

Des de fa uns anys l'OMS ha instaurat "el dia mundial de la felicitat", però per a mi és molt "extern" a la persona; indicadors de felicitat per categoritzar els països, economistes i altres han creat l'indicador de Felicitat Nacional Bruta FNB, comparant-la amb el PIB o Producte Interior Brut, es creen càtedres de la felicitat, etc. Ja es percep que són definicions que sorgeixen de la cultura actual capitalista i que ho vol quantificar tot.

No hem de pensar que la felicitat arribarà quan no tinguem cap problema o malaltia. Cal fortalesa interior per crear un ambient feliç i viure els mals moments sense perdre la felicitat. I això requereix un entrenament. Avanço ara que SOLS ESTIMANT S'ÉS FELIÇ i que la felicitat no s'assoleix buscant-la de cara. És com l'ombra, que ens segueix en el camí.

La dita "estima i seràs feliç" és una molt bona dita. Si dones amor rebràs amor; però no l'has de donar per esperar el retorn,

així no és gratuït i no satisfarà. L'egoisme és font d'infelicitat. Hi ha actituds tòxiques en algunes persones, que es mouen per uns tipus de malaltia, com escriu l'amic Mn. Josep M. Forcada: la de l'egoisme —reconeguda com a actitud antisocial—; l'enveja —com a no acceptació del que un és i són els altres—; la gelosia —com a antiamistat—, i els ressentiments —com a malaltia del ser. Cal no caure en els reptes que aquestes persones ens posen. Hi ha persones que subtilment utilitzen les altres per al seu propi bé. Són experts a fer servir els sentiments per controlar les persones. Quants personatges històrics psicòpates han estat seguits per multituds! Han enlluernat i encantat com serpents! De fet, en democràcia es vota més per sentiments (amb el cor) que per la raó (amb el cap) i a vegades surten escollits líders perillosos, que inicialment enlluernen, però que més aviat que tard desencanten en descobrir-se les mentides i aparèixer problemes que ocasionen. Manca molta ètica en els llocs de poder, on sembla que “tot val” mentre no em descobreixin.

Tots tenim una biografia. Hem arribat on som ara havent viscut cadascú la nostra vida seguint més o menys uns principis i uns camins traçats des de petits, amb influència de la família, del col·legi i dels amics, i trencats i variats a vegades seguint les diferents influències que ens venen dels entorns canviants en què ens movem i dels estímuls de l'ambient social i mitjans, dels entrebancs i oportunitats que trobem en la nostra vida.

Aquestes circumstàncies potser, a vegades, se'ns presenten com temptadores oportunitats d'obtenir més diners, més prestigi, més poder, i aleshores hi ha persones que s'hi aboquen, malgrat que contradiguin els seus principis, el rumb de la seva vida, que potser molts anys abans havien jurat no fer-ho, no caure en aquestes temptacions, ja que la immensa majoria dels adolescents i joves són més crítics contra les mentides, les injustícies, les contradiccions dels grans. I ja sabem la dita dels germans Marx: “aquests són els meus principis, però si no us agraden, els canvio per uns altres”. És fàcil justificar els nostres pensaments i comportaments, encara que siguin contradictoris, i adaptar-los a la conveniència del nostre jo.

Aquesta manera de viure és superficial, dona satisfaccions mentre les coses van bé, però comporta molta inseguretat i dependència de l'exterior d'un mateix. Si la teva felicitat ha de dependre del fet que les coses et surtin bé, de si aconsegueixes el negoci, els diners, el prestigi, etc., és a dir, de coses externes que no sempre pots controlar i que es descontrolen, aleshores vius en la inseguretat.

Val més no haver de buscar omplir el dia per a ser feliç, des del moment que et llesves cada dia, sinó tenir sempre la seguretat d'aquesta felicitat, com una cadena que té les seves baules (o anells) enganxades: segueixes un camí segur.

El consumisme capitalista no porta a la felicitat

Les persones ens fem miratges creient-nos els amos de l'univers. Sols cal comparar, per exemple, la mida de la terra en relació amb altres planetes per comprendre que no som tan grans.

64

El fet de creure que ho podem tot, que tot és nostre i podem fer el que vulguem està conduint al desastre de la humanitat. Aquest món avui dia està governat pel mercat, que segueix la seva llei amb la competència per guanyar cada vegada més diners. Ha ampliat les grans diferències socials i provoca molt patiment a massa gent. El progrés material sol no dona la felicitat, provoca insolidaritat i es carrega l'ecosistema. L'hiperconsum no dona la felicitat. El neocapitalisme, que ha rebrotat i ha quedat quasi com a únic sistema des de la caiguda del comunisme, ens fa creure que hem de ser individualistes, que la felicitat està en el consumisme, en la comoditat de vida, que és molt diferent a la qualitat de vida.

Com és que avui dia, que hi ha cada vegada més sensibilitat social per a preservar l'ecosistema i que es demana la justícia social, en canvi la destrucció del planeta i les diferències socials entre rics i pobres estan augmentant? Podríem pensar: si de rics-rics n'hi ha pocs, per què no revertim el sistema econòmic capitalista opressor, en el qual el diner és el primer, en el qual l'economia passa per sobre de la persona? El nostre Papa Francesc denuncia constantment aquest sistema provocador de tant sofriment. Penso que el problema no són els pocs rics, sinó els aspirants a rics, que

són la majoria de la població, que accepten el sistema actual sense gaire crítica perquè volen ser com els rics, viure com ells. Per això persisteix i augmenta i s'accepten les injustícies.

Per exemple, hi ha gent que si veu un metge que té un cotxe car, du roba cara, porta un rellotge car, pensa que deu ser molt bon metge. “Aquest té una privada que funciona molt bé perquè és molt bo.”

Veritablement pobre és el que necessita infinitament més i desitja cada vegada més. S'ha de ser feliç tota la vida, no anar acumulant per esperar la jubilació per a gastar: és el destí de la humanitat? Arribar a vell amb diners? Tampoc gastant, consumint en *commodities* els diners que guanyem treballant —i a vegades amb hores extres o dobles feines, perden hores d'oci i de poder dedicar-se a un mateix i als altres. El desenvolupament no pot anar contra la felicitat, ans al contrari, ha d'anar a favor de la felicitat humana i de l'amor, de les relacions humanes, d'atendre la família, els fills, els amics, l'elemental. Com deia el president de l'Uruguai Mújica: ser ecologista, lluitar pel medi ambient, és lluitar primer per la felicitat humana. És trist pensar que tot s'arregla amb diners, perquè aviat es descobreix el miratge.

L'home no és sols matèria i ciència

El món actual està dominat per un positivisme, un cientisme, que segueix al filòsof Parmènides —sense saber-ho. Identifica Ser amb Pensar: creure que només existeix el que es pensa. Hi ha avui dia una gran fe en la ciència —que no és científica, ja que és una fe, no ho oblidem; una cosa és la ciència en si i una altra tenir fe en la ciència. Es creu que resoldrà tots els problemes del món.

Hi ha gent que creu que l'home, els animals, etc., són fruit de l'atzar, i en canvi ningú creurà que la construcció d'un complex robot o un xip ho és: en diuen creació humana. Cal pensar sense prejudicis. Aquest “jo” exacerbat i idolatrat ens porta a una societat plena de contradiccions, que, per exemple, pot exigir una protecció especial a una espècie animal —cosa bona—, però que no dona prou importància ni paper als éssers humans vells i malalts, que considera “inútils” —no productius— i que inclús darrerament

demana que es legalitzi la petició d'autoeliminació quan ho demani qui estigui cansat de la vida, en lloc de posar recursos i ajudar a retrobar el sentit a la vida a les persones que l'han perdut.

Aquesta societat, podem comprovar, no ha trobat la felicitat en el consumisme i anar vivint anestesiant les preguntes vitals: d'on venim?, quin sentit té la nostra vida?, on anem? Una societat en què grans psiquiatres ja han avisat que aquest no és el camí, sinó que cal trobar un sentit a la vida, i que ser feliç no és possible vivint un individualisme portat a l'extrem. Un individualisme que els mitjans de comunicació i molts populismes ens volen fer creure que ens durà a la felicitat, oblidant el benestar dels altres, quan en realitat patim la plaga d'un increment de l'índex de suïcidis; un 19 % en els darrers deu anys, una demostració més que cada dia i a cada persona li arriba en algun moment la contradicció que viure així no dona felicitat i no sap on trobar-la.

La realitat, en canvi, és molt més àmplia que la que sols percebem amb els òrgans dels sentits, el que sols ens cap dins de la ment logicomatemàtica. Només cal deixar-la reposar i restar oberts de ment. Hi ha moltes coses fora de l'evidència racional. Els mateixos positivistes s'enamoren i s'emocionen escoltant una música que els ompli. Hem de dir que no existeix l'amor perquè no el podem mesurar ni posar en una pipeta al laboratori? Emocionar-se davant una pintura, o una música, o llegint una poesia o contemplant un paisatge o posta de sol és una experiència conscient; una realitat. Si sols estudiem la química de la pintura o de la tinta ens perdem el que ens està mostrant una pintura o el que ens relata un text o una poesia.

Aquesta societat líquida en què vivim utilitza l'economia de l'engany com a esquer al nostre narcisisme oferint-nos que el millor és sempre el nou, la novetat, que és el que ens farà feliços, comprar ens farà feliços. El capitalisme, per vendre més i guanyar més diners, va inventar la ràpida caducitat de les coses, per tal que les recanviem. Aquesta manera de viure consumint sempre coses noves acaba entrant en les persones. Ja no és sols la rentadora de roba o la nevera la que caduca, sinó en la vida els compromisos adquirits. L'ètica utilitarista i relativista que predomina fa que molts trenquin els compromisos quan els convé. Per això l'alt

nombre de divorcis —més del 50 % dels matrimonis—; si continuar em suposa un esforç i sacrifici més gran que el que obtinc de l'altra que ja no m'omple com abans, doncs canvio de parella. I això passa en diferents àmbits de la vida.

Però la realitat és tossuda i la felicitat no es compra. Hi ha infelicitat, desconcert, por al futur que ens espera. Les persones conscienciades es noten menys lliures, enxarxades en aquesta societat. Cal canviar de model, cal trobar una manera de viure que ens ajudi a la nostra felicitat, cal trobar un sentit a la vida; cal cercar tenir fe en unes creences que ens ajudin sense enganyar-nos, tant en els moments bons com en els dolents.

Donar raó de la fe en Jesús

Com que a Europa hem viscut la cultura cristiana; com que les arrels de Catalunya són cristianes, considero que, abans d'anar a buscar fora del cristianisme, encara que sigui per respecte als nostres pares i avis, hem d'aprofundir en el coneixement del missatge de Jesús, estudiar teologia, crec que s'hauria de fer abans de considerar ridícula la fe cristiana apresada de petits i no posada al dia. Serveix poc l'ensenyament rebut de petits pel món d'avui que avança amb tanta rapidesa en què sembla que tot és provisional, amb data de caducitat, com abans esmentava.

67

Els creients hem de donar raó de la nostra fe; l'hem de sustentar. Cal refrescar els nostres coneixements de Déu i de Crist. Hem de posar-nos al dia al mateix nivell que els coneixements socials i científics per poder donar raó de la nostra fe; primer a nosaltres mateixos —per no creure'ns carrinclons, ancorats en el passat, antiquats— i després als altres; amb el cap ben alt, no sols sense avergonyir-nos del que creiem i practiquem, ans al contrari, compartint la felicitat que és viure una vida plena de sentit, haver trobat un camí que seguint-lo ens fa feliços, i que l'amor als altres ens empeny a donar-lo a conèixer sense vanaglòries ni creure'ns superiors, amb humilitat i donant gràcies a Déu del do gratuït de la fe que ens ha donat. La fe en Jesús de Natzaret, en el Déu que Ell ens va donar a conèixer, s'ha de treballar dia a dia, si no es corre el perill d'anar-la perdent.

L'ambient social i acadèmic massa vegades és contrari i menyspreador de la fe cristiana, tractant-la d'anticientífica, caduca, pròpia de nens, de persones que no saben viure la llibertat, sinó que necessiten qui els digui el que han de fer, persones immadures que necessiten d'un bastó per a viure, hem de suportar les burles dels amics i coneguts, inclús de familiars o germans. Per això encara reafirmo que la fe és un do gratuït que hem de celebrar i agrair a Déu.

Alguns s'han fet una imatge de Déu —ni tan sols cal que li diguin Déu— a la mida dels seus desitjos, no real, i aleshores per circumstàncies de la vida no volgudes els ha decebut i han abandonat la religió que professaven. Experiències negatives pròpies o de persones i institucions en les quals havien posat la confiança els han fet refredar, els han escandalitzat i han fugit del camí que portaven. Si l'oferta no és una Bona Notícia, si crea més problemes afegits als que ja passen les persones, és lògic que no en vulguin saber res. Bastants persones busquen per al seu desig interior, per la insatisfacció en què es troben. Hi ha moltes ofertes al mercat, corrents religiosos i espiritualistes i d'autoajuda, però no tot és igual.

Intel·ligència espiritual

Les persones tenim varies intel·ligències, no sols la logico-matemàtica. A l'emocional ja se li està donant importància des de fa uns anys. Ara es comença a donar valor a la intel·ligència espiritual, que cal cultivar, o patirem una anèmia espiritual. (No s'és plenament feliç vivint sempre fora d'un mateix, omplint el temps i la vida amb *commodities*, amb coses de fora; els sedants i estimulants no resolen els nostres problemes interns.)

Treballant la intel·ligència espiritual, no sols la logicomatemàtica i l'emocional, podrem despertar o fer créixer la nostra sensibilitat vers la realitat no palpable, no física, no demostrable amb la sola raó. Les persones tenim una espiritualitat.

La **mística** és l'experiència integral, holística, de la realitat. Veure la globalitat com el poeta requereix de simbolismes, implica la participació de l'oient.

Els humans estem constituïts per una Profunditat que es passa. Aquest fons amagat a nosaltres mateixos és la causa d'un anhel —a vegades neguit— que també ens supera.

El ser inacabats ens permet “viure” i fer coses. És treballar per fer terrisses, però és el buit que contenen el que les fa servibles, com molt bé explica Raimon Panikker. El buit d'una casa és el que permet que se l'habiti. L'ésser dona unes possibilitats i és pel no-ésser que hom les utilitza. La mística és un ja sí, però encara no.

Llegint els Evangelis comprovem que Jesucrist ens va donar a conèixer el seu Pare, el Déu Amor, el Pare Amorós, misericordiós, que ens estima a tots nosaltres personalment i vol que siguem feliços i ens va ensenyar el camí per aconseguir-ho. Per això a les Escriptures del Nou Testament els diem Evangelis, que vol dir: Bona Notícia. Acostem-nos una mica a aquest Déu que ens vol feliços.

El **místic cristià** no és dual ja que Crist és plenament home i plenament Déu. Crist és donació i rostre de l'Invisible (Col 1,15). És el camí que porta a la Veritat i Vida, vers l'home perfecte (Ef 4,13).

Apropament espiritual. “Sensibilitat” espiritual

Per això cal celebrar constantment la presència de Déu que hem d'intuir, inclús sentir, en tota altra persona, en la natura, en les coses i, sobretot, en nosaltres mateixos. Per tenir experiència d'aquesta presència de Déu cal preparar el nostre esperit. La meditació, arribant a la contemplació, és un bon camí. I no cal anar gaire lluny a buscar mestres d'espiritualitat: els místics de l'Església: sant Joan de la Creu i santa Teresa de Jesús en són un exemple i ens mostren el camí vers el doll d'aigua viva que tenim dins nostre.

Celebrar el fet de poder descobrir i gaudir de la presència de Déu arreu. Tenir fe, creure en Déu, seguir Jesús no ha de ser com si fora una ideologia, sinó que és una vida. Així no es cau a manipular, deshumanitzar i inclús fer patir “en nom de déu”.

Hem de contactar amb la natura, deixar-nos emocionar amb la seva bellesa i immensitat, calmar la nostra ment dels pensaments que venen i van i deixar que sorgeixi la pau interior. És fàcil percebre que ens perdem en la immensitat de l'univers, que fem el ridícul creient-nos els reis de l'univers.

Recomano llegir i meditar amb calma els místics: sant Joan de la Creu ens ajuda a trobar Déu al nostre interior, per exemple en *Llama de amor viva*, o en el *Càntic Espiritual* ens descobreix Déu també en la natura. El *Càntic* parteix d'aquesta necessitat humana i cerca oferir un camí per tal que les persones que el segueixin puguin ser felices, puguin omplir, tant com es pugui en aquest món, aquesta necessitat íntima pròpia de l'essència humana, de manera que la vida, tota la vida, tingui un sentit i tant qui segueix els consells com els qui l'envoltin visquin millor, més feliços, sense deixar-se enganyar per coses escadusseres, caduques, enganyoses, que tenen un efecte efímer de plaer i ens deixen pitjor que abans de gaudir-les. Cal quietud espiritual i física per entendre quelcom i treure'n profit. El silenci interior és essencial. Així, amb sensibilitat descobrim la presència de Déu al nostre entorn, donem gràcies i ho celebrem. Més endavant m'hi estendré una mica.

70

En el món hi ha tant de bo, tantes i tantes persones que trasllueixen, que són presència de Déu... Celebrem i donem gràcies per això. Les desgràcies, els assassins asseguts en despatxos lluny d'on envien a matar persones pels seus interessos econòmics i personals; els seus seguidors, els qui executen aquestes tortures, saquejos, violacions, etc., són molt pocs comparats amb les bones persones; els milers de milions de bones persones.

La vivència de la nostra fe cristiana, la seva celebració, fa que estimem Déu estimant els germans, especialment els qui pateixen. Si els estimes, evidentment que no els faràs mal ni col·laboraràs amb els qui els en fan, ans al contrari, et mouràs per ajudar-los, et comprometràs per a disminuir el seu sofriment. Si no ho féssim no estimaríem Déu, no caldria la nostra espiritualitat, les nostres oracions, res. No seríem feliços, encara que, adormits pel consumisme, omplíssim la nostra vida de coses i activitats i amics, o oracions. En moments essencials ens mancarà l'essencial. La

felicitat no s'obté fora d'un mateix: en l'èxit professional, família perfecta, béns materials, reconeixement dels altres, etc.

És en el nostre entorn on trobem Déu si tenim la sensibilitat, si hem connectat l'ona adequada, per a sentir-lo, per a trobar-lo. Si volem veure la TV3 hem de sintonitzar-la, si tenim la TV1 no sabrem què surt a la TV3 en aquell moment, ens ho perdem. Doncs el mateix passa per a trobar Déu. Si diem que no val la pena, que ja ens va bé amb el que veiem, creiem i vivim, no canviarem de canal. Si els anuncis que ens ofereixen la programació de l'altre canal no són atractius, tampoc tindrem ganes de canviar. Aquí la gran responsabilitat dels creients, és viure una vida coherent amb la nostra fe, que vol dir haver cregut de veritat en el Déu de Jesús, en el seu missatge i programa de vida, que són les Benaurances. Si ens veuen poc feliços, preocupats i deprimits pel mateix que tothom, sense compromís per a millorar el món i treballar contra les injustícies, si ens veuen consumint i vivint igual que els altres, si som egoistes i inclús aprofitem els nostres càrrecs, poder, diners, pel nostre propi favor i dels nostres, aleshores els discursos que fem no mostraran Déu, ans al contrari, escandalitzaran; i Jesús ja va advertir-nos d'això: més val callar si no volem portar una vida d'acord amb Jesús. No aprofita anar a missa i combregar i en sortir explotar, mentir, aprofitar-se de la bondat dels altres, viure sols el consumisme, etc.

71

Si ensenyem a sintonitzar l'ona del Déu Amor —que vol dir que nosaltres sabem on està i hi vibrem— aleshores els altres poden sentir-se una mica atrets, almenys, a provar-ho. Sobretot quan les ones en què viuen comencen a fallar-los, a sentir-se buits, avorrits, quan els apareixen problemes als quals el seu estil de vida i creences no els donen solucions. És difícil que quan un està fart valori un menjar, per bo que sigui, i tingui ganes de provar-lo; per això quan s'està drogat pel consumisme i es viu la comoditat de vida és difícil que s'accepti altres propostes.

Sant Joan de la Creu. Espiritualitat i cerca de Déu Amor

Passejant primer per l'interior d'un mateix, bussejant dins, com ensenyen els grans místics —sant Joan de la Creu i santa Te-

resa de Jesús— amb silenci de cos i ment, lluny d'estímul externs, deixant la ment en blanc, seguint, per exemple, la respiració com a medi, com els místics orientals ens ensenyen, arribarem al doll d'aigua viva, a Déu que està dins nostre, no cal anar-lo a buscar fora. Déu és amor i ens estima. Una vegada m'he alliberat de les distorsions externes —he anat entrant a les habitacions més centrals, segons santa Teresa, o anat pujant la muntanya del Carmel, segons Sant Joan de la Creu—, la nostra ànima se sentirà atreta per l'escalf del foc amor de Déu: en *Llama de amor viva* ens fa vibrar portant-nos al nostre interior:

¡Oh, llama de amor viva, / que tiernamente hieres / de mi alma en el más profundo centro! / Pues ya no eres esquiva, / acaba ya, si quieres, / rompe la tela deste dulce encuentro.

¡Oh, cautiverio suave! / ¡Oh, regalada llaga! / ¡Oh, mano blanca! ¡Oh, toque delicado, que a vida eterna sabe, / y toda deuda paga! Matando muerte en vida la has trocado.

¡Oh, lámparas de fuego /en cuyos resplandores / las profundas cavernas del sentido, que estaba oscuro y ciego, / con extraños primores / calor y luz dan junto a su Querido!

¡Cuán manso y amoroso / recuerdas en mi seno, / donde secretamente solo moras, y en tu aspirar Sabroso /de bien y gloria lleno / cuán delicadamente me enamoras!

“Oh, llama de amor viva, que tiernamente hieres, de mi alma en su más profundo centro.” Déu, que és Amor, està dins el nostre cor i a mesura que ens hi endinsem, anirem notant l'escalfor del Seu amor. Trobarem la veritable felicitat perquè la nostra ànima se sentirà plenament estimada amb Amor de veritat, no amb amors fugissers i interessats i, a més, està dins nostre, la portem dins.

Per a poder arribar a aquests estats de tanta felicitat, cal seguir les Benaurances. Cal anar pel món cercant a Déu Amor. Sintonitzant l'ona adequada trobarem vestigis d'Ell a tot arreu on anem: en la natura.

En la celebració de la presència de Déu trobo oportú aprofundir breument en el *Càntic Espiritual* de sant Joan de la Creu.

Cançó 1. ¿Adonde te escondiste, / Amado, y me dejaste con gemido? / Como el ciervo huiste / habiéndome herido; / salí tras de ti clamando, y eras ido. /

Es tracta d'una persona que troba incongruències en la seva manera de viure, que ha tingut o pateix contratemps, que se sent una mica buida, que no troba en les coses i persones amb què intenta omplir la seva vida i donar-li sentit la seguretat suficient, la felicitat que tant enyora, que quan està sol o sola sent un cert buit interior. Aleshores es queixa que no troba fora aquesta felicitat que havia sentit a estones i li havien donat. Per això exclama: on t'has amagat?, que no veus que et busco, que et necessito?

Cançó 2. Pastores los que fuéredes / allá por las majadas al otero,
/ si por ventura viéredes / Aquel que yo más quiero, / decidle que
adolezco, peno y muero. / Cançó 3: Buscando mis amores / iré por
esos montes y riberas, / ni cogeré las flores / ni temeré las fieras /
y pasaré los fuertes y fronteras.

Surts i preguntes a la gent, als experts, siguin pitonisses o cursos i llibres d'autoajuda o de relaxació, en altres espiritualitats i creences, que et mostrin el camí per a trobar-lo. Però no t'hi has d'aturar, quedar-t'hi, que sols són vestigis, no és l'Amor complet. No agafar les flors, no tenir por d'anar aprofundint, inclús contra corrent, patint incomprendions d'uns i altres.

73

Cançó 4. ¡Oh bosques y espesuras / plantadas por la mano del
Amado! / ¡Oh prado de verduras / de flores esmaltado! / ¡decid si
por vosotros ha pasado!

Cançó 5. Mil gracias derramando / pasó por estos sotos con presu-
ra / y yéndolos mirando / con sola su figura / vestidos los dejó de
hermosura.

Com que busques, vol dir que estàs ja movent el sintonitzador intentant connectar la sintonia de l'amor; no t'has quedat quiet ni has tirat la tovallola, la teva persona està intranquil·la i insatisfeta i està cercant. Comences a apropar-t'hi i a trobar en la bellesa de les coses la resplendor de Déu. Observant la pintura que t'arriba dins, o emocionant-te per la música que escoltes, no et quedes en el pinzell ni en la química i molècules de la pintura, sinó que les transcendeixes anant al pintor i als seus sentiments i al que et vol transmetre, o no et quedes en l'instrument, en el material de la seva construcció, sinó que vas al músic i al compositor.

Cançó 6: ¿Ay! ¿Quién podrá sanarme? / ¿Acaba de entregarte ya de vero; / no quieras enviarme / de hoy más ya mensajero / que no saben decirme lo que quiero! Cançó 7. Y todos cuantos vagan / de ti me van mil gracias refiriendo / y todos más me llagan / y déjame muriendo / un no sé qué que quedan balbuciendo. Cançó 11. ¡Descubre tu presencia, / y máteme tu vista y belleza; / Mira que la dolencia / de amor, que no se cura / sino con la presencia y la figura!

A mesura que vas sensibilitzant-te t'hi vas apropant, vas entrant també al teu interior, que és el que vibra, però que no en té prou amb allò de fora. Vols el tot, la plena felicitat. Existeix el perill, la temptació, de quedar-se fora, de cercar la felicitat en l'extern, els altres, allò caduc, i no aprofundir. Per això:

Cançó 13 (CA-12). ¡Apártalos Amado, / que voy de vuelo! / ESPÒS ¡Vuélvete, paloma, / que el ciervo vulnerado / por el otero asoma / al aire de tu vuelo, y fresco toma!

En aquesta cançó parla Déu que crida a l'ànima que el busca recordant-li que és per l'amor que s'arriba a l'amor, no pel coneixement. Avui sabem (com he esmentat abans) que hi ha intel·ligències múltiples, que no tot és la intel·ligència logicomatemàtica, amb la qual no arribarem a estimar ningú, ni arribarem a Déu. L'amor de l'ànima és el que fa venir l'Espòs a beure de la font d'amor de la seva esposa. L'aire d'amor refrigera i recrea a qui crema amb foc d'amor. En l'amant l'amor és flama que crema amb el delit de cremar més en l'ardor de l'amor de l'Espòs. Sant Joan de la Creu descriu la poesia escrivint que Déu no posa la seva gràcia i amor en l'ànima sinó segons la seva voluntat i amor, i l'enamorat ha de procurar que no li manqui; per això sant Pau (I Cor 13,4-7) parla d'exercitar l'amor: "el qui estima és pacient, és bondadós, no té enveja, no és altiu ni orgullós, no és groller ni egoista, no s'irrita ni es venja; no s'alegra amb la mentida, sinó que troba el goig en la veritat; tot ho excusa, tot ho creu, tot ho espera, tot ho suporta. L'amor no passarà mai."

En els darrers versos de la poesia és Déu qui parla i diu a l'ànima que vola cercant per tot arreu l'amor: colom, torna, que pels aires d'amor que passes per sobre de les seves fatigues i ànsies d'amor i no trobes, torna a la caritat i amor a Déu.

És fonamental no quedar-se en les coses exteriors, en les bel·leses de fora; cal anar a l'interior i unir-se a Déu. El que vol dir sortir d'un mateix i fer el que feia Jesús, fill de Déu, que ens mostrà a Déu com a Pare, d'Ell i nostre i com a Amor. Exercir la caritat és essencial. Estar a favor dels dèbils, dels qui pateixen, comprometre's a favor d'ells fins al final, sempre. No quedar-se en "el lloc de confort personal". Aquesta és la diferència de la nostra fe en Jesús, torturat i mort pel seu compromís a favor dels pobres i la justícia, i ressuscitat, i així l'amor ha vençut la mort.

Celebració constant de la presència de Déu

Es pot celebrar la presència de Déu d'una manera millor? Gaudint d'aquesta presència dia a dia, moment a moment, tenint present Déu a cada respiració, a cada passa, a cada esdeveniment de la vida. Lloant-lo i donant-li gràcies per tants dons, començant pel de la vida, per l'existència, per la fe, que ens dona confiança en el Déu Amor, no un déu despersonalitzat, pura energia, o un déu diluït per tot arreu, ans un Déu humanitzat en Jesús de Natzaret, que ens divinitza a tots nosaltres, ja que dins de cada persona hi és present, tenim aquest doll d'aigua viva que qui la beu ja no té mai més set, que ens fa doncs lliures per no caure en els paranys d'aquest món, del poder, prestigi, luxes, aprofitament dels càrrecs i ocupacions en favor propi i dels amics i familiars i no prioritzant el servei als altres, als menys poderosos, als qui no sols no poden tornar-te el favor, sinó que pel sol fet de fer-los-el, ens provoca, ens creem, problemes perquè qui es posa a favor dels de baix, es posa en contra automàticament dels de dalt, encara que sols sigui creant-los mala consciència, denunciant amb fets les seves incongruències entre el que diuen i fan. Donar gràcies per la sensibilitat de saber descobrir-lo per tot arreu, en la part bona de totes les persones.

Celebrar la presència de Déu inclús en els moments de sofriment, de dolor, de fracassos. Prendre'ls com moments a la vida, provisionals, com els èxits. En els moments de patiment ens serveix l'exemple de Jesús, que va patir al màxim per nosaltres, i si la nostra lluita contra el sofriment no aconsegueix evitar-lo, aleshores podem assumir-lo, unint-nos a Jesús i a tants sofriments pitjors

del nostre que hi ha al món. Evidentment que en fase de dolor agut no s'està per grans oracions; sols demanar que passin aviat, que la medicina faci els seus efectes i et tregui el dolor. Avui dia la medicina pot amb el dolor; i si la persona arriba a un moment de dolor incontrolable, aleshores existeix la sedació pal·liativa.

No es tracta de pensar: per què a mi?, sinó: per a què a mi? Què m'està dient Jesús, què vol que faci? Aquest canvi de la meua vida que suposa la malaltia o el sofriment em porta a una nova situació —probablement més vulnerable, inferior davant els criteris del món— què em demana que faci i com vol que actui? Amb aquesta confiança en la presència de Déu a tot arreu i en tots els esdeveniments del món, en la fe que Déu ens estima i vol sempre el nostre bé, en aquests esdeveniments negatius, vista al llarg del temps, sempre s'hi troba la part positiva. Es tanquen unes portes, potser les que volies més, però se n'obren d'altres amb les quals pots fer més bé. Cal acceptar la voluntat de Déu, que cal esbrinar en el silenci i meditació i oració, que ens ajudarà a interpretar els esdeveniments del món, tant en els plaents, els èxits, com els que fan patir. Tinc un amic metge poc creient que fa anys em va dir: “Quan veig una dona guapa crec més en Déu, com a obra bonica d'ell.” Sí, en la bellesa de les coses s'hi troba Déu.

Podem donar gràcies a Déu per la vida que hem viscut. Pels pares que hem tingut, per l'educació que ens han donat, pels principis que ens varen ensenyar, per la fe catòlica que ens van infondre, batejant-nos i, en molts casos, com el meu, enviant-me a un col·legi religiós, el mateix on havia anat meu pare, els salesians, així com a la parròquia del barri a jugar i a fer catequesis, on vam fer un grupet d'amics. Per haver-nos inculcat estimació per Maria, la mare de Jesús i mare nostra.

Donem gràcies a totes les persones i institucions que ens han ensenyat i de les quals hem après. És del tot injust, a part de ser d'un desconeixement i d'una supèrbia enormes, pensar que els pocs o molts èxits que hom ha obtingut, han estat fruit d'un mateix. Amb el nostre esforç, capacitats, virtuts, qualitats, anem vestint la nostra vida, però per poc que traguem el nas del nostre melic, reconeixem les circumstàncies de la vida que han estat cabdals per al propi desenvolupament com, per exemple: trobades

casuals amb una persona, de la qual m'he fet amic, i que després m'ha ofert un lloc o una feina, des de la qual he progressat. O agafar el tren precis al moment adequat que m'ha portat a l'oportunitat que he aprofitat per aconseguir una fita, etc.

Però és a Déu a qui hem d'agrair de cor tot el que som i el poc bo que hàgim pogut fer. Agrair-li haver nascut en aquest país i dins de la família. Quina diferència haver nascut a l'altra part del món, o la desgràcia dels que han nascut en una família desestructurada, o en un país pobre, etc. Continuant per la salut física i psíquica, que ens ha permès poder desenvolupar-nos amb més o menys normalitat en la nostra societat. També hem d'agrair a Déu les malalties que hem patit i que patim. Mentre es pateixen sense integrar-les a la vida costen d'agrair, però una vegada superades o integrades veus com t'han donat i et donen l'oportunitat de progressar, d'adquirir unes altres qualitats i fortaleeses que t'han ajudat i t'ajuden a la vida.

Donem gràcies i celebrem l'haver mantingut el do gratuït de la fe, haver-la madurat des de la infància, haver pogut donar raó de la fe i no perdre-la, malgrat el pas dels anys al nostre país, amb la vinguda de la democràcia i caiguda de la dictadura del nacional-catolicisme que els que ja tenim més de 45 anys vam viure. Era necessari netejar la religió catòlica de tanta brutícia acumulada em els anys; però, malauradament, molts han llençat pel forat del desguàs no sols l'aigua bruta, sinó també el nen.

Personalment crec en el Déu de Jesucrist, a qui estimo com a Fill de Déu, Déu fet home que ens divinitza a tots els homes i dones, en fer-nos germans seus i temples de l'Esperit Sant. Crec, doncs, en aquest Déu que és Amor, que és misericordiós, que estima a cada un de nosaltres pel nostre nom i es preocupa de nosaltres —ni un sol cabell vostre es perdrà (Lc. 21,18)— i no ens deixa mai sols, especialment en moments dolorosos, com fracassos i malalties, i que ens espera en la plenitud a l'altra vida, una vegada hàgim fet el traspàs, la metamorfosi de deixar la forma actual —el cos— per passar al cos espiritual; un misteri que no em treu gens la son. És interessant l'explicació que dona la Dra. Elisabeth Kübbler Ros, experta en cures pal·liatives i que va acompanyar

en vida a morir a milers de persones, en comparar la mort amb la metamorfosi del cuc, que fa el capoll del qual en surt la papallona.

Un Déu que ens deixa lliures —no som esclaus ni titelles— i, per tant, podem negar-lo i donar-li l'esquena i fer mal i igualment ens espera com el pare amorós que espera el fill pròdig sense retreure-li que hagi dilapidat la seva fortuna.

Epíleg

He procurat exposar-vos, amb la meua manera d'entendre la religió i la fe, la celebració constant de la presència de Déu. No soc teòleg i, per tant, no he gosat exposar-vos teories teològiques. M'ha agradat sempre la manera d'explicar la teologia de qui me la va ensenyar fa molts anys, Mn. Ramon Prat, que l'encarna en la realitat, en el compromís diari, no l'allunya de la realitat del món fent teories que se sustenten unes en les altres. Per això aquestes reflexions que faig són més vivencials que teòriques, arrelades en les escriptures i tenint en compte els ensenyaments de l'Església, tot responent a més al que se'm demana: com celebrar la presència de Déu.

Celebrar la presència de Déu, una vegada descobert en les coses i esdeveniments del món, i en el nostre interior, ens dona forces per viure una vida plena, feliç, inclús en els mals moments, amb sentit, perquè estem sempre orientats a ajudar als qui pateixen, que sempre hi seran i per tant tindrem feina assegurada, i a més sabent que mai estem ni estarem sols, que Déu està en nosaltres. Un Déu amor, que ens estima encara que nosaltres li fallem a vegades, que no té ressentiments, que espera sempre que retornem a Ell, si hem sigut dèbils i hem caigut en les temptacions que se'ns han posat davant, les vegades que l'hem traït perquè ens faria patir el fet de ser coherents. Un Déu comprensiu, Pare amorós, que ens espera en plenitud després del nostre traspàs, que no és la desaparició, sinó gaudir en plenitud de l'Amor, és a dir ser plenament feliços.

Moltes gràcies per l'atenció. Com que sé que no tinc tota la raó, que la veritat es construeix entre tots i totes, en el diàleg ens enriquirem.

Annex. Atri dels Gentils

RAMON LLULL, SOMNI, MIRACLE I MISTERI: EL SECRET DE LLULL: L'AMIC QUE CERCA L'AMAT

TEODOR SUAUA

1. Introducció. Una mirada al temps i a l'espai: el món en el temps de Llull

2. Ramon Llull, miracle: una biografia impossible

- camins solcats;
- 280 obres escrites entre 1362 i 1315/16;
- activitats portades a terme;
- projectes reeixits i fracassats: Ramon home del desconhort;
- una vida llarga i viscuda intensament, sense concessions al desànim ni descans: entorn dels 84 anys a l'hora de la seva mort.

79

3. Ramon Llull, somni: les curolles de Ramon

- tres objectius per a una vida:
 - servir en tot i per tot Jesús crucificat, que a poc a poc esdevé l'Amat;
 - escriure el millor llibre del món;
 - crear monestirs on s'aprengué la llengua i la cultura dels qui havien de ser evangelitzats (jueus i musulmans, sobretot);
- un projecte de transformació de la persona: de l'amor a l'Amor;
- reformador de la societat: unes relacions socials més d'acord amb l'evangeli;
- reformador de l'Església: una Església més propera al cor de l'Amat;
- reformador de les institucions pedagògiques, polítiques, econòmiques, eclesiàstiques;

- Conclusió: un somni capaç de dinamitzar la presència en el món i de proposar tasques eficaces per a la seva transformació.

4. Ramon Llull, misteri: el secret de Ramon, allò que el fa ser el que és

- dues etapes en la vida de Ramon: abans de la conversió; després de la conversió;
- la “conversió a la penitència”: descoberta d’un amor a la mesura de la seva personalitat;
- una vida al servei de l’Amat: viatger per tot el món conegut aleshores;
- la “crisi de Gènova” i les seves repercussions;
- el do de la vida per amor: la fascinació pel martiri;
- l’Amic que cerca l’Amat; l’Amat que cerca l’Amic... i es troben.

5. Els quatre dinamismes que donen raó de la vida de Ramon i del seu pensament

80

- la contemplació de la realitat des de l’Amor de l’Amat;
- la conversió constant a l’Amor de l’Amat;
- la recerca d’un llenguatge per dir aquesta experiència;
- la necessitat de compartir amb els altres (diferents) l’Amor de l’Amat, fins al do de la vida per amor més radical: el martiri.

1. La conversió segons el poema “Desconhort”

“Quan vaig ser gran i vaig sentir del món sa vanitat
Vaig començar a fer mal, entrant en pecat,
Oblidant Déu gloriós, seguint carnalitat;
Però plagué a Jesucrist, per sa gran pietat,
De presentar-se'm cinc vegades crucificat
A fi que el recordàs i me n' enamoràs,
Tan fort que jo procuràs que ell fos predicat
Arreu del món, i que fos dita veritat
De la seva Trinitat i també que fou encarnat;
Per la qual cosa jo vaig ser inspirat en tan gran voluntat
Que a res pus no em vaig dedicar sinó que ell fos honrat;
I aleshores vaig començar a servir-lo de grat” (D).

2. El relat de la conversió

“Trobant-se en la plenitud de la seva juvenesa, era molt procliu a l'art de trobar i compondre cançons i dictats de les follies d'aquest món.

81

Una nit, quan es trobava dins la seva cambra sobre el bancal del seu llit, imaginant i pensant una vana cançó i escrivint-la en vulgar per una enamorada seva, a qui amava d'amor vil i fatu, com aleshores tengués tot el seu enteniment encès i ocupat a dictar aquella vana cançó, remirant en la part dreta veié nostre senyor Déu Jesucrist penjat en creu molt dolorit i apassionat. Un cop vist això li sobrevingué un gran temor, i deixant totes aquelles coses que tenia entre les mans s'aficà al llit i es va colgar.

Quan el sendemà dematí s'aixecà, sense tenir cura de la visió que la nit passada havia tengut, tornà a dictar aquella vana i folla cançó que havia començat, i com fos que altra vegada en aquella hora i al mateix lloc tornà a escriure i a dictar aquella mateixa cançó, altra vegada nostre Senyor l'aparegué en la creu en aquella mateixa forma. A conseqüència d'aquella visió, ell, molt més espaventat que de la primera, deixà de banda totes les coses i s'aficà al llit. Malgrat tot, ell no abandonà aquella folla voluntat, ans bé alguns jorns després perseverà en la tasca d'acabar aquella

cançó, sense preocupar-se de les visions meravelloses que l'havien sacsejat, fins per tercera, quarta i quinta vegada es repetiren.

La reiteració d'aitals aparicions el feren meditar, molt astorat sobre què volien dir, i l'estímul de la consciència li dictà que nostre Senyor Déu Jesucrist no volia altra cosa sinó que, abandonant el món, s'entregàs totalment al seu servei.

I com fos que d'altra part es consideràs indigne de servir-lo, atesa la vida que fins aquell dia havia seguit, estigué molt angoixat durant tota aquella nit, pregant a nostre Senyor que l'il·luminàs.

Però remirant en si mateix la gran mansuetud, paciència i misericòrdia que té nostre Senyor envers els pecadors, es confortà i tengué vertadera confiança en nostre Senyor que, no obstant la vida que fins aquell jorn havia tenguda, era voluntat divina que ell s'entregàs totalment al seu servei” (VCC).

3. La crisi de Gènova

82

“Tot just arribat a Gènova, un cop que es va divulgar la seva intenció de passar a Barbaria, el poble confiava que el nostre Senyor Déu faria grans meravelles a través d'ell, ja que la gent tenia consciència que el Senyor l'havia inspirat en una certa muntanya.

Ara bé: el seu sant propòsit, una vegada obtingut un passatge per a Barbaria i quan el reverend mestre ja havia recollit els seus llibres, es veié destorbat per una temptació molt forta, ja que li entrà una gran por d'esser lapidat pels moros mentre disputàs amb ells o almenys que aquests el metrien en presó perpètua.

El temor que li entrà fou semblant al que experimentà mossèn-nyer Sant Pere, de tal manera que el reverend mestre romangué en terra, sense que a Déu li plagués de fer el viatge.

Però quan la nau hagué salpat, li sobrevingué una temptació en sentit contrari, puix que pensà que nostre senyor el puniria a causa del gran pecat que havia comés i fins i tot dubtà de no haver donat escàndol al poble contra la fe.

Per això, gairebé arribà a la desesperació i la seva ànima restà tan adolorida que caigué en una gran malaltia que li durà molt de temps, durant el qual no en volgué descobrir la causa.

I quan s'apropava la festa de la cinquagesma, el dit reverend mestre, encara malalt, es féu portar a l'església de mossènyer sant Domingo i mentre cantaven aquell sant himne que diu «Veni Creator Spiritus» girà el seu alt enteniment envers nostre senyor i amb llàgrimes cordials li suplicà que atesa sa gran benignitat li perdonàs aquell tan gran defalliment.

I, de fet, quan l'hagueren posat dins el llit d'una cambra, alhora que continuava la seva alta oració, remirant el sostre del dormitori va veure un llum petit semblant a un estel, del qual es despreguè una veu que li digué les següents paraules: 'en aquest orde et salvaràs'. Tantost hagué sentit aquests mots, el mestre demanà als frares que li posassin l'hàbit de mossènyer sant Domingo, cosa que no gosaren fer, ja que el prior no hi era.

Però quan el mestre se'n tornà a la seva posada li revingué a la memòria que els frares menors havien acceptat l'art que Déu li havia inspirat en molt major grau que els frares predicadors i per això pensà que, en lloc de seguir l'orde de sant Domingo, calia prendre l'hàbit de sant Francesc. I mentre pensava aquestes coses, veié prop d'ell, en la paret, una corda o cinyell de mossènyer sant Francesc, i després de pensar per espai d'una hora en aquestes coses, va mirar en alt i va veure aquell mateix llum que havia vist al convent dels predicadors i sentí la mateixa veu que en un to quasi amenaçant li digué: 'I no t'he dit que només en l'orde dels predicadors et pots salvar? Tu sabràs què fas.' En haver sentit això, pensà que si no entrava en l'orde dels frares menors els seus llibres es perdrien i per altra part que si no entrava en l'orde dels predicadors no se salvaria.

Això l'angoixà molt i després de pensar-ho molt decidí que valia més que ell tot sol es condemnàs abans que es perdés irremediablement l'art amb la qual molts es podrien salvar. I malgrat les paraules de l'estel s'adreçà tot d'una al superior dels frares menors i li demanà l'hàbit del gloriós mossènyer sant Francesc, el qual prometeren donar-li en veure que li arribava la mort.

Ara bé, com que el reverend mestre pensava que nostre senyor no el volia perdonar, però per no donar mal exemple d'ell mateix al poble en el sentit que no morís com a vertader catòlic, volgué

professar en un orde cristià. I quan el sacerdot li hagué aportat el cos preciós de Jesucrist, trobant-se dret davant ell per lliurar-li, el dit reverend mestre sentí que per força li giraven la cara a la part esquerra i així mateix el preciós cos de Jesucrist li donà de parer que passàs també al costat esquerre dient-li tals paraules: ‘pena condigna sostindràs si així en la forma que estàs em vols rebre’.

Però el dit reverend mestre continuava ferm en el seu propòsit i amava més esser dampnat ell tot sol que veure perdre la seva art, amb la qual molts es podrien salvar.

Mentrestant va notar de bell nou que la cara li era girada a l'altra part dreta, on tenia al davant el nostre senyor i s'aixecà del llit desprenent-se de la boca terrosa alhora que besava els peus del sacerdot, i amb aquesta fingida devoció combregà.

‘Oh, diu un doctor, meravellosa temptació!’ Abraham, patriarca contra tota esperança, confià en nostre senyor, i tengué esperança. I el dit reverend mestre Ramon elegí condemnar-se ell sol abans de veure com la seva art, amb la qual molts es podrien salvar, es perdia, de manera que hem de dir que amava més son proïsme que ell mateix” (VCC).

CRONOLOGIA DE LA VIDA DE RAMON LLULL

1229	Conquesta de Mallorca per Jaume I
1232	Naixement de Ramon Llull a Ciutat de Mallorca.
1257	Llull es casa amb Blanca Picany i es relaciona amb l'Infant Jaume, fill menor de Jaume el Conqueridor, destinat des de 1253 a ser rei de Mallorca.
1263	<i>Conversió a la penitència</i> , a l'edat de trenta anys.
1265	Després d'un pelegrinatge a Rocamador i Sant Jaume de Compostel·la, Llull s'entrevista, segurament a Barcelona, amb sant Ramon de Penyafort, que li aconsella que estudiï no a París sinó a Mallorca. Compra un esclau moro i s'inicien nou anys de formació intel·lectual i lingüística.
1271-1274	Al final dels nou anys d'estudi, Llull escriu les seves primeres obres, la <i>Lògica d'Algatzell</i> i el <i>Llibre de contemplació</i> .

1274	Mort de l'esclau que li ha ensenyat l'àrab. <i>Il·luminació</i> de Randa, primera versió de l' <i>Art</i> (<i>Art abreujada d'atrotbar veritat</i>), i començament de l' <i>Etapà Quaternària</i> de la producció lul·liana.
1275	Llull és cridat a Montpeller pel príncep Jaume i sotmet les seves obres a l'anàlisi d'un expert franciscà, que les aprova.
1276	El 17 d'octubre una butlla papal confirma la fundació del monestir de Miramar sufragada per Jaume II on tretze franciscans estudien àrab i l' <i>Art</i> .
1283	A Montpeller Llull escriu la novel·la <i>Blaquerna</i> , i una reelaboració del seu sistema en l' <i>Art demostrativa</i> .
1287	Primera visita de Llull a la cort papal; no hi aconsegueix res a causa de la mort recent d'Honorí IV.
1287-1289	Primera visita a París. S'entrevista amb el rei Felip IV el Bell; contactes amb Pere de Llemotges. Els primers intents d'ensenyança universitària fracassen. Redacció del <i>Fèlix</i> o <i>Llibre de Meravelles</i> .
1290	A Montpeller simplifica i reformula el seu sistema en l' <i>Ars inventiva veritatis</i> ; començament de l' <i>Etapà Ternària</i> del seu pensament. Rep una carta de recomanació del general dels franciscans, Ramon Gaufredi, que l'autoritza a ensenyar als convents d'Itàlia.
1292	A Roma, Llull (que ja té 60 anys) dedica al papa Nicolau IV la seva primera obra sobre la croada.
1293	Crisi psicològica a Gènova seguida pel primer viatge al nord d'Àfrica (a Tunis).
1294	Estada a Nàpols, amb visita ràpida a Mallorca i a Barcelona. Acaba la <i>Taula general</i> començada l'any anterior a Tunis, i fa una <i>Peticció</i> a Celestí V, que només va ser papa durant cinc mesos.
1295	Estada a Roma, on fa una <i>Peticció</i> similar a Bonifaci VIII, nou papa elegit el desembre de l'any anterior. Escriu el <i>Desconhort</i> i comença l' <i>Arbre de ciència</i> (que acaba el primer d'abril de l'any següent).
1297-1299	Segona estada a París, on dedica als reis de França l' <i>Arbre de filosofia d'amor</i> . També hi escriu la <i>Declaratio per modum dialogi edita contra aliquorum philosophorum opiniones</i> , el <i>Tractat d'astronomia</i> i el <i>Liber de geometria nova</i> .

1299	Passa els darrers mesos de l'any a Barcelona, on dedica el <i>Dictat de Ramon</i> i el <i>Llibre de oració</i> a Jaume II d'Aragó, del qual Llull rep permís per predicar en totes les sinagogues i mesquites dels seus dominis.
1300-1301	Primera estada llarga a Mallorca després de molts anys. Escriu el <i>Cant de Ramon</i> .
1301-1302	Viatge a Xipre, Armènia Menor (costa del golf d'Iskenderun) i potser Jerusalem. Escriu la <i>Rhetorica nova</i> .
1303-1305	Estades a Gènova i a Montpeller. Possible tercer viatge a París.
1305	A Montpeller escriu el <i>Liber de ascensu et descensu intellectus</i> i la seva obra política més important, el <i>Liber de fine</i> . A Barcelona durant l'estiu rep dues subvencions del rei. A l'octubre torna a Montpeller on és present a l'entrevista entre el nou papa Climent V i els reis d'Aragó i Mallorca. El 14 de novembre Llull assisteix a la coronació de Climent V a Lió, i adreça en va una petició a aquest papa. Comença la formulació definitiva del seu sistema, l' <i>Ars generalis ultima</i> .
1307	Segon viatge al nord d'Àfrica, a Bugia, on Llull és empresonat durant sis mesos i finalment expulsat. Naufragi prop de Pisa.
1308	A Pisa escriu l' <i>Art breu</i> , acaba l' <i>Ars generalis ultima</i> i torna a escriure l'obra començada a Bugia i perduda en el naufragi, la <i>Disputatio Raymundi christiani et Homeri saraceni</i> . Intents a Pisa i Gènova de promoure una croada. Llull té 75 anys. A Montpeller dedica a Climent V i Felip IV de França l' <i>Ars Dei</i> , una àmplia aplicació de l' <i>Art</i> a la teologia. Probable encontre de Llull i Arnau de Vilanova a Marsella.
1309	A Montpeller escriu una nova obra sobre la croada, el <i>Liber de acquisitione Terrae sanctae</i> , una carta a Jaume II d'Aragó, i una sèrie d'obres preparant el terreny per al proper viatge a la capital francesa.

1309-1311	Quarta i darrera estada a París, on escriu una trentena d'obres, la majoria de tema antiaverroista; en dedica set al rei. El 1310 40 mestres i batxillers en arts i medicina firmen un document aprovant l' <i>Art breu</i> , i Llull rep una carta de recomanació de Felip IV. El 1311 escriu el <i>Liber natalis parvi pueri Jesu</i> i el <i>Liber lamentationis philosophiae</i> , dicta la <i>Vita coetanea</i> i rep una aprovació del canceller de la Universitat de París. Camí del Concili de Viena del Delfinat, redacta el poema <i>Lo concili</i> i l'opuscle en prosa <i>El fantàstic</i> . Assisteix al concili de Viena fins a la primavera de l'any següent.
1312-1313	Passa per Montpeller (maig de 1312) camí de Mallorca, on escriu un cicle de 182 sermons i dicta testament (abril de 1313). Ja té uns 81 anys.
1313-1314	Estada a Messina.
1314-1315	Tercera missió al nord d'Àfrica, altra vegada a Tunis. Dedica obres al soldà i manté correspondència amb Jaume II d'Aragó, a qui demana un franciscà que l'ajudi a traduir els seus escrits al llatí. Les seves darreres obres daten del desembre de 1315.
1316	Pel març o abans mor a Tunis, en el vaixell de tornada a Mallorca mateix. Devia tenir uns 84 anys.

Els viatges de Ramon

Bibliografia essencial

- J. A. ALCINA, *Ramon Llull intèrpret de Déu*, Edicions Catedral de Mallorca, Mallorca, 2017.
- F. DOMINGUEZ REBOIRAS, *Ramon Llull. El mejor libro del mundo*, Arpa editores, Barcelona, 2016.
- R. PRING-MILL, *El microcosmos lul·lià*, Ed. Moll, Palma, 2006.
- T. SUAÚ, *Ramon Llull, somni, miracle i misteri*, PAMSA, Barcelona, 2014.
- *Ramon Llull, pasión por el Amado*, BAC, Madrid, 2016.
- A. VEGA, *Ramón Llull y el secreto de la vida*, Siruela, Madrid, 2002.
- P. VILLALBA, *Ramon Llull. Escriptor i filòsof de la diferència*, UAB, Barcelona, 2015.

Sumari

Introducció. Bastint ponts entre la fe i la cultura, Ramon Prat..... 5

Celebrar. Cicle de conferències

I. El goig de la celebració, Marta Trepatal..... 7

II. Comunicar per a celebrar, Josep Maria Carbonell..... 21

III. La celebració feta art, Montserrat Macià 31

IV. Celebrar per a l'equilibri emocional, Joan Biscarri..... 39

V. La filosofia com a forma de celebració de la vida, Josep Maria Forné 51

VI. Celebrar la presència de Déu, Joan Viñas..... 61

Annex. Atri dels Gentils. Ramon Llull, somni, miracle i misteri: el secret de Llull: l'Amic que cerca l'Amat, Teodor Suau..... 79

COL·LECCIÓ QUADERNS IREL

Directors: Ramon Prat i Cándido Sánchez

1. MANUEL LLADONOSA I VALL LLEBRERA
(exhaurit)

La sal de la Terra. Estudiants cristians en la Universitat i la societat.

2. M. CARME AGUSTÍ I BARRI (exhaurit)
El Pessebre: Icona de la recerca humana. Una resposta a la crisi religiosa actual.

3. AMADEU BONET I BOLDÚ
Vers un laïcat col·laborador de Déu en la creació.

4. MANUEL LLADONOSA I VALL LLEBRERA
L'aposta de la fe.

5. RAMON PRAT I PONS (exhaurit)
Ser cristià avui. Una experiència.

6. JESÚS GARCÍA
Presó i reinserció. Realitat o utopia?

7. AGUSTÍ BORRELL
Jesús de Natzaret. A la recerca d'una biografia.

8. JORDI FONT
El fet religiós, vehicle de salut i vehicle de mal·ltia?

9. FRANCESC GAMISSANS, o.f.m.
Chesterton, la persona i el pensament.

10. ANTONIETA MATEUS I GORGUES
Humanisme i religió.

11 i 12. JOSEP MARTÍ CRISTÒFOL
Lectura metafísica-teològica de la poesia d'en Màrius Torres.

13. FRANCESC GAMISANS, o.f.m.
El papa Joan XXIII, paradigma de bondat i pau.

14. CARLES SIÓ I ROCA
Progressem èticament?

15. JOAN JESÚS MORAL
Fenomenologia i discerniment.

16. DIVERSOS AUTORS
40è aniversari del Concili Ecumènic Vaticà II. Balanç i prospectiva.

17. JOAQUÍN RECASENS MURILLO, Franciscà
Creació i ecologia. Festa divina, compromís humà.

18. M. CARME AGUSTÍ I BARRI
Autoconeixement i experiència de la bondat de Déu: la pregària.

19/20. N. M. FARRÉ I BARRIL
Les religions de Lleida: creure en la diversitat.

21. RAMON PRAT I PONS
L'IREL, un espai creient d'humanització.

22. AMADEU BONET, MARTA TREPAT, JOAN VIÑAS I JOAN PIRIS
Un altre món és possible

23. ROSER SABANÉS I FERNÁNDEZ
Els concilis de la província eclesiàstica tarraconense celebrats a Lleida (546-1460)

24. CARLES SANMARTÍN SIÓ
Situació de pobresa i exclusió a Lleida.

25. JOAQUÍN RECASENS MURILLO, Franciscà
Creació i ecologia II. Sense compromís no hi ha festa.

26, 27 i 28. CARLES M. SIÓ ROCA
Valor(s) i educació: formació personal i transformació social

29 i 30. DD.AA.
Maria de Natzaret, referent humà i cristià per al nostre temps

31 i 32. MONS. JOAN PIRIS, MONS. SEBASTIÀ TALTAVULL, MANUEL LLADONOSA, CARME AGUSTÍ
Entre tots i per al bé de tothom

33. JOSEP MARTÍ I CRISTÒFOL

Incredulitat i experiència de Déu

34. PEPITA CAMPS VIOLA

Eclesiologia de les cartes pastorals de mons. Joan Piris, bisbe de Lleida. Reflexió teològica pastoral

35. RAMON M. REIG MASSANA

Fe i estètica, avui. La necessitat humana de plenitud

36. DD.AA.

Bastint ponts entre la fe i la cultura

Institut de Recerca i Estudis Religiosos de Lleida. IREL.

Canonge Brugulat, 22
Tel. 973 28 15 38
25003 Lleida
www.irel lleida.com
irel lleida@gmail.com

Amb la col·laboració de:

LA PAERIA

Ajuntament de Lleida

ISBN: 978-84-9975-878-7

9 788499 758787